54-KITÂBU'S-SURÜT
1- Islâm Dîni'ne Girmekte, Hükümlerde, Alisveris Muamelelerinde Caiz Olan Sartlar Babi
2- Bâb: Bir Sahis, Erkek Çiçek Asilmis Oldugu Hâlde Hurma Agaci Sattigi Zaman
3- Alim Satim Islerindeki Sartlar Babi
4- Bâb: Satici Belli Bir Yere Kadar Binek Hayvaninin Sirtini Kullanmayi Sart Kildiginda Bu Satis Caizdir
5- Her Çesit Akid Muamelelerin Deki Sartlar(In Hükümlerini Beyân) Babi
6- Nikâh Dügümünü Baglama Sirasinda Ta'yîn Edilen Mehr Hakkindaki Sartlarfin Hükmünü Beyân) Babi
7- Ekicilik Akdindeki Sartlar Babi
8- Nikâh Akdinde Caiz Olmayan Sartlar Babi
9- Dînî Cezalarda Halâl Olmayacak Sartlar Babi
10- Kendisinin Hürriyete Kavusturulmasi Için Satin Alinmaya Razi Oldugu Zaman, Hürriyetini Satin Alma Yazismasina Baglanmis Olan Kölenin Sartlarindan Caiz Olacak Seyler Bâri
11- Bosama Hususundaki Sartlar Babi
12- (Sâhid Dikmeden Ve Yaziya Da Geçirmeden) Insanlarla Sâdece Söz Ile Yapilan Sartlar Babi
13- Velâ Hakkindaki Sartlar(In Hükmünü Beyân) Babi
14- Bâb: Arazî Sahibinin Ekicilik Anlasmasinda "Istedigim Zaman Seni Çikaririm" Sartini Koymasi
15- Cihâdda Ve Harb Ehli Ile Yapilacak Baris Andlasmalarinda Ileri Sürülecek Sartlar Ve Bu Sartlarin Yazilmasini Beyân) Babi
16- Ödünç Vermek Hususundaki Sartlar Babi
17- Hürriyeti Satin Alma Yazismasina Baglanan Kimsenin Hükmü Ile Allah'in Kitâbi'na Aykiri Nevi'den Halâl Olmayan Sartlar(In Hükmü) Babi
18- Sart Kilmak Ve Borç Ikrarinda Istisna Yapmak Nevinden Caiz Olanlari Beyân Ile Insanlarin Kendi Aralarinda Örf Edinip Taniyageldikleri Sartlari Beyân Babi
19- Vakiftaki Sartlar(In Hükmünü Beyân) Babi

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle «.-8

54-KITÂBU'S-SURÜT
(Sartlar Kitabi)

1- Islâm Dîni'ne Girmekte, Hükümlerde, Alisveris Muamelelerinde Caiz Olan Sartlar Babi [1]

1-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi;o, Mervân ibnu'I-Hakem ve el-Misver ibn Mahrame(R)'den isitmistir. Bu iki sahâbî, Rasûlullah'm diger sahâbîlerinden naklen haber veriyorlardi. Bunlardan herbiri söyle demistir:

Süheyl ibn Amr [2] Hudeybiye barisi günü baris metnini yazmaya girisince, Süheyl ibn Amr'in

Peygamber'e sart eyledigi seyler içinde su da vardi: "Bizden sana bir adam gelirse, o senin dîninde dahî ol-
sa, onu muhakkak bize geri verirsin ve bizimle onun arasini bosaltirsin" dedi. Müslümanlar bu sarti begenmeyip çirkin gördüler ve bu sarttan dolayi öfkelendiler. Kureys elçisi Süheyl ise bu sartta diretti. Onun bunda dayatmasi üzerine, Peygamber de baris yazisini bu sart üzere yazdirdi. Peygamber o gün Mekke'den kaçip gelmis olan Ebû Cendel'i de, bu sart uyarinca ve Süheyl'in israrli istegi ile, babasi Süheyl ibn Amr'e geri verdi. Bu baris anlasmasi müddeti içinde, müslümân olarak gelmis olsa da, Mekkeliler'den Peygamber'e gelen her erkegi Peygamber muhakkak geri verdi.
Ve sonra mü'min kadinlar da muhacirler olarak geldiler. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'in kizi Ümmü Kulsüm de kadinlik çagma erismis oldugu hâlde, o gün Rasûlullah'm yanina çikip gelenlerden idi. Müteakiben ailesi gelerek Peygamber'den Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini istediler. Fakat Peygamber Ümmü Kulsüm'ü ailesine vermemistir. Çünkü kendisine gelen bu kadinlar hakkinda Allah su âyeti indirmistir:
'Ey îmân edenler! (Kendi ifâdelerince) mü 'min kadinlar muhacirler olarak geldikleri zaman, onlari imtihan edin [3]. Allah onlarin îmânlarini daha iyi bilir ya. Fakat siz de mü'min kadinlar olduklari-na bilgi edinirseniz, onlari kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara ha-lâl degildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Kâfir zevçlerinin bu kadinlara sarfettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onlari nikâhla almanizda, mehirlerini verdiginiz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi (nikâhiniz altinda) tutmayin. (Kâfirler de bu kadinlara) harcadiklari (mehri) istesinler.Bu,Allah'in hükmüdür. Aranizda O hükmeder. Allah hakkiyle bilen tam hüküm ve hikmet Sahibidir"" (eS-Mümtehine: 10).
Urve dedi ki: Bana Âise, Rasûlullah'm gelen kadinlari su âyetler ile imtihan edip dener oldugunu haber verdi:
"Ey îmân edenler! Mü 'min kadinlar muhacirler olarak size geldikleri zaman onlari imtihan edin... Çünkü Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" kavline kadar (ei-Mümtehine: 10-12) [4].
Urve dedi ki: Âise söyle dedi: Iste kadinlardan her kim bu âyetteki sarti ikrar ve i'tirâf etti ise, Rasûlulîah o kadina konusmakta oldugu bir kelâm olarak: "Ben seninle bey 'at ettim "buyurdu. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'm eli, bu bey'atlasma töreninde asla hiçbir kadinin eline dokunmadi. Rasûlulîah kadinlara ancak sözü ile bey'at etti [5].

2-.....Ziyâd ibn Ilaka söyle demistir: Ben Cerîr(R)'den isittim, söyle diyordu: Ben, Rasûlulîah (S)'a (müslümân olmak üzere) bey'at ettim. O bana (sart kildigi seyler arasinda) her müslümâna iyilik isteyici olmayi da sart kildi. (Ben de bu sart üzerine bey'at ettim.)

3-.... Bana Kays ibnu Ebî Hazim, Cerîr ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. O: Ben Rasûlullah(S)'a namazi devamli kilmak, zekât vermek ve her müslümâna samimiyetle iyilik isteyici olmak üzere bey'at ettim, demistir [6].

2- Bâb: Bir Sahis, Erkek Çiçek Asilmis Oldugu Hâlde Hurma Agaci Sattigi Zaman [7]

4-.....Abdullah ibn Umer (R)'den (söyle demistir): Rasûlulîah (S): "Her kim erkek çiçegi asildiktan sonra meyveli hurma agacini satarsa-, üstündeki mahsûlü saticiya âiddir. Meger ki mahsûlün satista dâhil oldugu, müsteri tarafindan sart kilinmis olsun" buyurdu [8].

3- Alim Satim Islerindeki Sartlar Babi

5-.....Âise-(R), Urve'ye söyle haber vermistir: Berîre, hürriyetini satin alma bedeli hakkinda yardim istemek için Âise'ye geldi.
Kendisi o güne kadar bu bedelden birsey ödememisti. Âise, Berîre'ye:
— Sen efendilerine git (görüs). Velâ'n bana âid olmak üzere, senin nâmina hürriyet satin alma bedelini bir defada ödememi arzu ederlerse vereyim, dedi.
Bu teklifi Berîre sâhiblerine bildirdi. Fakat onlar bunu kabul etmediler ve:
— Âise, hürriyet satin alma bedelini senin hesabina karsiliksiz olarak vermek isterse, velâ'n bize âid olmak üzere versin, dediler.
Berîre:
— Ben bu mes'eleyi Rasûlullah'a arzettim, Rasûlullah, Âise'ye: "Sen Berîre'yi satin al, sonra hürriyetine kavustur! Veiâ dccmuhak-kak surette hürriyet verene âiddir' buyurdu [9].

4- Bâb: Satici Belli Bir Yere Kadar Binek Hayvaninin Sirtini Kullanmayi Sart Kildiginda Bu Satis Caizdir

6-..... Bize Zekeriyyâ tahdîs edip söyle dedi: Ben Âmir es- Sa'bî'den isittim, söyle diyordu: Bana Câbir (R) söyle tahdîs etmistir: Câbir kendisine âid bir deve üzerinde yolculuk ediyordu. Devesi yorulmustu. Peygamber yanina ugrayip deveye vurmus ve Câbir'e duâ etmis. Bunun üzerine o yorgun deve, benzerini hiç yürümedigi hizli bir yürüyüsle yürümüs. Sonra Peygamber:
— "Bu deveyi bana (kirk dirhemlik) bir ûkiyye karsiliginda sat" buyurdu.
Ben:
— Hayir satmam, dedim. Sonra Peygamber ikinci defa:
— "Bu deveyi bana ûkiyye mukaabilinde sat!" buyurdu.
Bu sefer ben deveyi O'na sattim, fakat beni ailemin yanma kadar sirtinda tasimasini istisna edip» bunu sart kildim. Medine'ye geldigimizde deveyi Peygamber'e getirdim. Peygamber (Bilâl eliyle) bana devemin bedelini verdi. Sonra ben dönüp giderken/Peygamber arkamdan haberci gönderip, beni çagirtti (Yanina geldigimde):
— "Ben senin deveni alici degilim. Sen bu deveni al; o senin malindir" buyurdu [10].

Su'be, Mugîre'den; o da Âmir'den; o da Câbir'den [11] olan rivayetinde Câbir'in: "Rasûlullah beni Medine'ye kadar devenin sirtinda, omurga kemikleri üzerinde tasidi" dedigim söylemistir.

Ishâk ibn Râhûye de Cerîr ibn Abdilhamîd'den; o da Mugîre'den yaptigi rivayetinde, Câbir'in: "Ben deveyi Peygamber'e Medine'ye ulasmama kadar devenin sirt omurga kemiklerinin bana âid olmasi sarti üzere sattim" dedigini söylemistir.
Atâ ibn Ebî Rebâh ile Câbir'den rivayet eden baskalari da Pey-gamber'in: "Medine'ye kadar devenin sirti senindir" buyurdugunu söylemislerdir.
Muhammed ibnu'l-Munkedir de Câbir'den yaptigi rivayetinde: "Câbir Medine'ye kadar devenin sirtini kullanmayi sart kildi" demistir.
Zeyd ibn Eslem de Câbir'den yaptigi rivayetinde Rasûlullah'in Câbir'e: "Medine'ye dönünceye kadar devenin sirti sana âiddir" buyurdugunu söylemistir.
Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den rivayetinde Rasûlullah'in Câbir'e: "Medine'ye kadar devenin sirtini sana, yük yükletmen ve binmen için ariyet verdik" buyurdugunu nakletmistir.
el-A'mes de Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den senediyle rivayetinde, Rasûlullah: "Devenin üzerinde ailene ulas" buyurdu, demistir.
Ebû Abdillah Buhârî: Satis sirasindaki akidde sart kilindigim gösteren hadîslerin tarikleri daha çok ve benim nazarimda bunlar satis sirasinda sart kilindigina delâlet etmeyen rivayetlerden çikis yönünden de daha sahihtirler, dedi [12].
Ve Ubeydullah ile Muhammed ibnu Ishâk, Vehb ibn Keysân'-dan; o da Câbir'den yaptiklari rivayetlerinde: "Peygamber, Câbir'den deveyi bir ûkiyye mukaabilinde satin aldi" demislerdir. Zeyd ibn Eslem, Câbir'den yaptigi rivayetinde Vehb ibn Keysân'a mutâbaat etmistir.
Ibnu Cureyc de Atâ ibn Rebâh'tan ve digerlerinden; onlar da Câbir'den olmak üzere yaptigi rivayetinde, Peygamber (S): "Ben deveyi Câbir'den dört dînâr mukaabilinde aldim" buyurdu, demislerdir. Bu dört dînâr bir dînârin on dirheme mukaabil olmasi hesabi üzere, bir ûkiyye olur.
Mugîre ibn Miksem, es-Sa'bî'den; o da Câbir'den olmak üzere yaptigi rivayetinde devenin bedelini beyân etmedi. Ve keza Ibnu'l-Munkedir ile Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den yaptiklari rivayetlerinde bu bedeli beyân etmemislerdir.
Ve el-A'mes, Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den "Bir ûkiyye altin" demistir. Ebû Ishâk, Sâlim'den; o da Câbir'den "Iki yüz dirhem" demistir. Dâvûd ibnu Kays, Ubeydullah ibn Miksem'den; o da Câbir'den: "Peygamber o deveyi Tebûk yolunda satin aldi, ve Câbir'in: Dört ûkiyye mukaabilinde dedigini saniyorum" demistir. Ebu'n-Nadre de Câbir'den: "Peygamber deveyi yirmi dînâr mukaabilinde satin aldi" diye söylemistir.
es-Sa'bî'nin "Bir ûkiyye mukaabilinde" sözü rivayetler içinde daha çoktur; sart kilma hükmü de benim nazarimda çikis kaynagi bakimindan daha sahihtir. Bunu Ebû Abdillah el-Buhârî söyledi [13].

5- Her Çesit Akid Muamelelerin Deki Sartlar(In Hükümlerini Beyân) Babi

7-..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ensâr (Muhacirler Medine'ye gelince), Peygamber'e:
— Hurmaliklarimizi bizimle Muhacir kardeslerimiz arasinda tak-sîm et, dediler.
Peygamber (S):
— "Hayir (öyle olmaz)/" buyurdu. Bunun üzerine Ensar:
— Bakim ve sulama külfetini sizler üzerinize alirsiniz, biz de sizleri mahsûlde ortak yapariz,

dediler.
Bu suretle Ensâr ve Muhacirler:

— (Peygamber'in bu husustaki emrini) isittik ve itaat ettik, dediler (ve bu sart üzere uyustular) [14].

8-.....Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S), Hayber arazîsini, orada çalismalari ve ekincilik yapmalari ve arazîden çikacak mahsûlün yarisi onlarin olmasi sarti üzere, Hayber Yahûdîleri'ne verdi, demistir [15].

6- Nikâh Dügümünü Baglama Sirasinda Ta'yîn Edilen Mehr Hakkindaki Sartlarfin Hükmünü Beyân) Babi

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: Sübhesiz ki haklarin kesilme yerleri sartlarin yanindadir ve senin için sart kildigin
sey vardir, demistir [16].
el-Misver de söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim; kendisi bir damadini (yâni Zeyneb'in kocasi
EbîH-As'i) zikretti de, onu dâmâdligim yürütüsü hususunda övdü ve güzel seyler söyledi ve: "O bana söz söyledi ve bana dogru söz konustu. Bana va'd etti ve va'dini yerine getirdi" buyurdu [17]

9-.....Ukbe ibnu Âmir (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Yerine getirmeniz gereken sartlarin en haklisi, kendisi ile fercleri halâl kilmak istediginiz sarttir" buyurdu [18].

7- Ekicilik Akdindeki Sartlar Babi

10-.....Ben Râfi' ibn Hadîc(R)'den isittim; o da söyle diyordu: Biz tarla (ve arazî) yönünden Ensâr'in en çok mallisi idik. Biz arazîleri (kisimlara ayirip) kiraya verirdik. Bazen bu arazî parçasi mahsûl çikarirdi da, su arazî parçasi mahsûl çikarmazdi. (Bazen ortagin, bazen arazî sahibinin zarari olurdu.) Iste bunun için bizler bu nevi' ekicilik anlasmasindan nehyolunduk, fakat gümüs para ile kiraya vermekten nehyolunmadik [19].

8- Nikâh Akdinde Caiz Olmayan Sartlar Babi

11-.....Ebû Hureyre (R)'den (söyle demistir): Peygamber (S): "Sehirli, köylünün malini onun adina satmaz. (Baskalarim kandirmak için yalandan) -fiât kizistirmasi yapmayiniz. Hiçbir kimse (dîn ve toprak) kardesinin alis-verisi üzerine artirma yapmasin. Ve yine hiç kimse kardesinin istemekte oldugu kadini istemeye kalkmasin. Hiçbir kadin da kendi (dîn ve toprak) kardesi olan diger bir kadinin çanaginin altini üstüne getirmek için onu bosaltmayi istemesi” buyurdu [20]

9- Dînî Cezalarda Halâl Olmayacak Sartlar Babi

12-.....Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid (R) her ikisi söyle demislerdir: Bedevî Arablar'dan bir adam (hasmi ile birlikte) Rasûlul-lah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Sana Allah'in adiyle yemîn eder ve benim için yalniz Allah'in Kitabi ile hükmetmeni dilerim, dedi.
Öbür hasim ise daha anlayisli ve edebli idi. O da:
— Evet yâ Rasûlallah, aramizda Allah'in Kitabi ile hükmet ve (söz söylemek üzere) bana izin ver, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Söyle!" buyurdu.
Bu ikinci hasim söze basladi:
— Benim oglum bu bedevinin yaninda ücretli bir isçi idi. Bu adamin karisiyle zina etmis. Bana, oglum üzerine taslama cezasi lâzim geldigi haber verildi. Ben de bu adama yüz koyun ve bir de câriye fidye verip, oglumu bu cezadan kurtardim. Sonra ben bunu ilim sahibi olanlara sordum. Onlar da bana: (Henüz bekâr olan) ogluma ancak yüz deynek vurma ile bir sene gurbete gönderme cezasi düstügünü; bunun karisina da taslama cezasi lâzim geldigini haber verdiler (; Sen nasil hükmedersin)? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, ben, aranizda elbette Allah'in Kitabi ile hükmedecegim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir; ogluna da yüz deynek vurulup bir sene sürgün edilir" buyurdu.
(Sonra sahâbîlerden) Uneys'e de:
— "Yâ Uneys! Sen kusluk vaktinde bu adamin karisina git. Eger suçunu i'tirâf ederse, ona taslama cezasi uygula!" buyurdu.
Râvî: Uneys, kadina gitti. Kadin da suçunu i'tirâf etti. Rasûlullah kadinin taslanmasini emretti, kadin taslandi, dedi [21].

10- Kendisinin Hürriyete Kavusturulmasi Için Satin Alinmaya Razi Oldugu Zaman, Hürriyetini Satin Alma Yazismasina Baglanmis Olan Kölenin Sartlarindan Caiz Olacak Seyler Bâri

13-.....Eymen söyle demistir: Ben Âise (R)'nin yanina girdim,
o söyle dedi:Berîre,hürriyeti satin alma yazismasina baglanmis köle bir kadin hâlinde iken benim yanima girdi de:
— Ey Mü'minlerin Anasi! Sen beni sahihlerimden satin al da, beni hürriyetime kavustur. Çünkü sahihlerim beni satiyorlar, dedi.
Âise dedi ki: (Ben ona):
— Evet (ben seni satin atjr ve sana hürriyet veririm, dedim). Berîre:
— Sahihlerim mîrâsa sebeb olan velâ hakkimin kendilerine âid olmasi sartini koyuyor ve bu sart kabul olmadikça beni satmiyorlar, dedi.

Âise dedi ki: Ben Berîre'ye:
— Benim için senin hakkinda hiçbir ihtiyâç yoktur, dedim.
Bu konusmamizi Peygamber isitti, yâhud bu konusmamiz Pey-gamber'e ulasti da, O:
— "Berîre'nin isi nedir?" buyurdu.
Ben kendisine Berîre'nin durumunu anlattim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen Berîre'yi satin al da onu hürriyetine kavustur. Onlar istedikleri sarti koysunlar" buyurdu.
Âise dedi ki: Bu emir üzerine ben Berîre'yi satin aldim ve ona hürriyetini verdim. Sâhibleri de onun velâsinin kendilerine âid olmasini sart kildilar.
Peygamber (S):
— "Velâ, hürriyety erene âiddir. Isterlerse yüz tane sart kossunlar" buyurdu [22].

11- Bosama Hususundaki Sartlar Babi [23]

Saîd ibnu'l-Müseyyeb, el-Hascn el-Basrî, Atâ ibn Ebî Rebâh söyle demislerdir:
Eger bosama sözünü sarttan evvel söylese yâhud sarttan geri biraksa (hükümde fark olmaz); o kimse kendi sartina daha haklidir [24].

14- Bize Muhammed ibn Ar'ara tahdîs edip söyle dedi: Bize Su'-be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Ebû Hâzim'dan; o da Ebû Hurey-re'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bel-deye mal getiren süvarileri karsilamaktan; sehirde oturan muhacirin, bedevi adina bedevinin malini alip satmaktan; kadinin nikâh sirasinda beser kardesi olan diger bir kadini bosamayi sart kilmasindan; kisinin beser kardesi olan diger birisinin pazarlik etmesi aleyhine pazarliga girismesinden nehyetti. Ve yine Rasûlullah, baskalarini aldatmak için yalandan pazarlik sirasinda fiât artirmaktan; keza alicilari aldatmak için hayvani sagmadan sütünü memede biriktirmekten de nehyetti.
Bu hadîsi Su'be yolundan Peygamber'e yükseltmeyi açikça söylemekte Muâz ibn Muâz ile Abdussamed, Muhammed ibn Ar'ara'ya mutâbaat etmislerdir. Gunder ile Abdurrahmân "Nehyolundu" demislerdir. Âdem ibn Ebî Iyâs ise "Biz nehyolunduk" demistir, en-Nadr ile Haccâc ibnu Minhâl ise "Nehyetti" diye söylemislerdir [25].

12- (Sâhid Dikmeden Ve Yaziya Da Geçirmeden) Insanlarla Sâdece Söz Ile Yapilan Sartlar Babi

15-.....Ibn Cureyc söyle dedi: Bana Ya'lâ ibnu Müslim ile Amr ibnu Dînâr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. Bu iki râvîden herbiri arkadasinin rivayeti üzerine artirma yapmaktadirlar. Bu iki râvîden baskalari söyle haber verdi: Ibnu Cureyc söyle demistir: Ben bu ikinin baskasindan isittim; o da Saîd ibn Cureyc'den tahdîs ediyordu ki, Saîd ibn Cubeyr söyle demistir: Bizler muhakkak Ibn Abbâs'in yaninda bulunduk; o söyle dedi: Bana Ubeyy ibn Ka'b tahdîs edip söyle dedi: Rasûlullah (S): "Allah'in Rasûlü olan Mûsâ, Imrân oglu Musa'dir; Kelîmulîah'tir; baska bir Mûsâ degildir" buyurdu da Mû-sâ ile Hizir kissasi hakkindaki hadîsi zikretti. Bu hadîste Hizir, Mû-sâ'ya: "Sen

beraberimde asla sabredemedin demedim mi, dedi" Gerçekten bu birinci soru Mûsâ tarafindan bir unutma eseri olmustu. Orta soru ise söz ile bir sart olmustu. Üçüncü soru ise kasden olmustu. Birinciye su kavliyle isaret etti: "Unuttugum seyden dolayi beni muaheze etme, su arkadasligimizda bana güçlük çikarma, dedi".
Sözlü bir sart olan orta soruya su sözle isaret etti: "Yinegittiler. Nihayet bir oglan çocuguna rast geldikleri zaman o hemen bunu öldürdü. .. Mûsâ; Eger bundan sonra sana birsey sorarsam, benimle arkadaslik etme, dedi".
Üçüncü soruya da sununla isaret etti; "Yine gittiler.... Derken yikilmak isteyen bir duvar buldular. O bunu derhâl dogrultuverdi...". Ibn Abbâs: "Gemiye gelince, o denizde is yapan yoksullarindi. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarinda her saglam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdar vardi" (ei-Kehf: 79) âyetindeki "Verâehumi^ Arkalarinda)" sözünü "Emâmehum melikun = Önlerinde bir melik vardi" seklinde okumustur [26].

13- Velâ Hakkindaki Sartlar(In Hükmünü Beyân) Babi

16-..... Âise (R) söyle demistir: Berîre bana geldi de:
— Ben sâhiblerim ile her bir yilda bir ûkiyye ödemek üzere dokuz ûkiyyeye kendi hürriyetimi satin alma yazismasi yaptim. Bunun için bana yardim et, dedi.
Âise:
— Eger sahihlerin arzu ederlerse söyle yaparim: Ben bu bedeli onlara pesin olarak sayarim, velâ'n da bana âid olur, dedi.
Bunun üzerine Berîre sâhiblerine gitti ve Âise'nin dedigi teklifi onlara söyledi. Onlar velânin Âise'ye âid olmasini kabul etmediler. Berîre onlarin yanindan Âise'ye geldi. Bu sirada Rasûlullah, Âise'nin yaninda oturuyordu. Berîre:
— Ben sahihlerime senin teklifini arzettim. Onlar, velânin kendilerine âid olmasi sartinda dayattilar, dedi.
Peygamber de bunu isitti. Âise de bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Âise'ye:
— "Sen Berîre'yi (satin) at! Velâyi da onlara sart kil. Çünkü ve-lâ ancak hürriyet verenindir" buyurdu.
Âise bu satin alma ve âzâd etme islerini yapti. Sonra Rasûlullah (S) (mescidde) insanlar içinde ayaga kalkti. Allah'a hamd etti ve lâyik oldugu sifatlarla övdü. Bundan sonra su hutbeyi yapti:
— "Bir takim insanlarin hâli nedir ki, onlar Allah'in Kitâbi'-nda bulunmayan birçok sartlari sart kiliyorlar? Allah 'in Kitabi 'nda bulunmayan herhangi bir sart bâtildir; hükümsüzdür. Isterse yüz kerre sart edilmis olsun (onun hükmü yoktur). Allah'in hükmü en haklidir; Allah 'in sarti en saglamdir. Velâ ancak hürriyet verenindir!" buyurdu [27].

14- Bâb: Arazî Sahibinin Ekicilik Anlasmasinda "Istedigim Zaman Seni Çikaririm" Sartini Koymasi

17-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Hayber ahâlîsi Abdullah ibn Umer'in bir organini kirdiklari

zaman bir hutbe yaparak söyle dedi:
— Sübhesiz Rasûlullah, Hayber Yahudileri'ne, fetihten önce kendilerinin olan mallari mülkleri üzerinde ortaklik muamelesi yapmis ve: "Sizleri bu arazîler üzerinde Allah'in sizleri burada biraktigi müddetçe birakiyoruz" buyurmustur. Abdullah ibn Umer, Hayber'deki malina çikip gitmisti. Geceleyin kendisine zulmedildi de, iki eli ve iki ayagi burkuldu. Bizim o Hayber arazîsinde Yahûdîler'den baska düsmanimiz yoktur. Onlar bizim düsmanlarimizdir. Biz bu suçla onlari ittihâm ediyoruz. Ve ben onlari Hayber'den sürüp çikarmayi düsündüm, dedi.
Umer onlari çikarmaya karar verince, kendisine Yahûdî baskanlarindan Ebû Hukayk ogullari'ndan biri geldi de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Muhammed bizleri burada birakmis, mallar üzerine bizimle ortaklik anlasmasi yapmis ve bizleri vatanimizda birakmayi sart kilmis iken, sen bizleri çikariyor musun? dedi.
Umer de:
— Sen benim, Rasûlullah'in sana söyledigi su sözü unuttugumu mu sandin: "Hayber'den çikarildigin zaman uzun bacakli, yürüyüse sabirli disi deven seni geceden geceye akitip götürürken, senin hâlin nice olur!" buyurmustu, dedi.
Yahûdî, Umer'e:
— Bu söz Ebû'l-Kaasim'dan bir sakacik idi, dedi.
Umer:
— Yalan söyledin ey Allah'in düsmani! dedi ve onlari Hayber'den sürüp çikardi ve onlara mahsûlden olan haklarinin kiymetini mal olarak, deve olarak, deve semerleri, ipler ve daha baska seylerden me-tâ'lar olarak kendilerine verdi.
Bu hadîsi Hammâd ibn Seleme, Ubeydullah'tan; saniyorum ki o da Nâfi'den; o da Ibn Umer'den;; o da Umer'den; o da Peygam-ber(S)'den rivayet etti ve hadîsi Hammâd kisaltti [28].

15- Cihâdda Ve Harb Ehli Ile Yapilacak Baris Andlasmalarinda Ileri Sürülecek Sartlar Ve Bu Sartlarin Yazilmasini Beyân) Babi

18-.....Bize Ma'mer ibn Râsid haber verip söyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verip söyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Misver ibn Mahrame ile Mervân ibnu'l-Hakem'den haber verdi. Bu iki râvî-den herbiri arkadasinin hadîsini dogrulayarak söyle demislerdir [29]
Rasûlullah (S), Hudeybiye zamaninda (Medine'den yola) çikti. Yolun bir kismina vardiklarinda Peygamber, sahâbîlerine:
— "Hâlid ibnu'l-Velîd bir takim Kureys süvarisi ile öncü ve gözcü olarak Ganîm mevkiindedir. Simdi siz yolun sag tarafim tutunuz!" buyurdu.
Vallâhî Hâlid, Peygamber ile beraberindekilerin hareketini sezemedi. Nihayet Hâlid, Peygamber ordusunun kaldirdigi kara tozu gördü de, hayvanini ayagi ile vurup kosturarak (Peygamber'in geldi-gini) Kureys'e bildirmek üzere sür'atle gitti. Peygamber de (sahâbî-leriyle) yürüdü. Nihayet Seniyye mevkiine gelmisti ki, oradan Kureys (karargâhi) üzerine inilirdi. Peygamber'in binek devesi burada çöktü. Insanlar:
— Kalk yürü, kalk yürü! diye azarlama yaptilar. Fakat deve çökmekte israr etti. Bu sefer insanlar:

— Kasvâ çöküp kaldi! Kasvâ çöküp kaldi! dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Kasvâ çöküp kalmaz; onun çökme huyu da yoktur. Fakat vaktiyle fîli (Mekke'ye girmekten) men' eden Allah, simdi Kasvâ'yi men' etti" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah:
— "Hayâtim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Kureys, Allah 'in (Harem içinde) muhterem kildigi seyleri ta 'zîm kasdederek benden ne kadar müskil istekte bulunursa, ben onu muhakkak onlara verecegim" buyurdu.
Sonra Kasvâ'yi sürdü. Hayvan hemen siçrayip kalkti. Râvî dedi ki: Bu defa Rasûlullah, Kureys tarafindan sapti da, nihayet suyu az olan "Semed*' kuyusu yolu üzerindeki Hudeybiye mevkiinin en sonuna indi. Bu az suyu, insanlar birer parça aliyor ve insanlarin orada eglenip ikaamet etmeleri için su birakmiyor da kuyunun suyunu kamilen çekiyorlardi. Simdi Rasûlullah'a susuzluktan sikâyet edildi. Bunun üzerine Rasûlullah ok mahfazasindan bir ok çikardi. Sonra onlara bu oku Semed kuyusuna koymalarini emretti. Vallahi o anda kuyunun suyu cosmaga basladi. Suyun bu fiskirmasi» Rasûlullah'in sahâbîleri oradan dönünceye kadar, onlari suya kandirmak için devam etti.
Rasûlullah ile sahâbîleri bu hâlde iken, Budeyl ibn Verkaa el-Huzâî, kendi kabilesi olan Huzaa'dan birkaç kisi ile çikageldi. (Mekke ve havalisindeki) Tihâme kabileleri arasinda Huzaalilar, öteden beri Rasûlullah'in sirdasi idiler. (Müslim olsun, müsrik bulunsun bütün Huzaalilar, Mekke'de olup biten herseyi Rasûlullah'tan saklamazlar, gizlice bildirirlerdi -îbn Ishâk-.) Budeyl gelince, Peygamber'e:
— (Haberiniz olsun! Kureys'in) Ka'b ibn Luey ile Âmir ibn Luey kabileleri Hudeybiye sularinin en zengin kaynaklarina kondular. Sütlü ve yavrulu develeri (kadinlari ve çocuklari) da yanlarinda bulunuyor. Simdi ben onlari bu hâlde biraktim, geliyorum. Bunlar muhakkak size karsi harb edecekler, dedi.
Rasûlullah söyle buyurdu:
— ' 'Fakat biz hiçbir kimse ile harb etmek için gelmedik. Biz yalniz umre yapmak niyetiyle geldik. Bununla beraber harb, Kureys'in maddî ma'nevî kuvvetlerini zayiflatmis ve onlari zarara ugratmistir. Eger Kureys arzu ederse, ben onlarla aramizda baris için bir müddet ta'-yîn ederim. Onlar da benimle diger müsriklerin arasim serbest biraksinlar. Eger ben Arablar'a gâlib olursam, Kureys müsrikleri de insanlarin girdigi bu itaat yoluna girmek isterlerse (kendi arzûlariy-le) girebilirler. Sayet ben (müsriklerin sandiklari gibi) Arablar'a gâlib gelmezsem, bu ihtimâle göre de müsrikler (benimle harb etmek zahmetinden kurtulup) rahata ererler.
Eger Mekkeliler böyle bir mütârekeyi kabul etmez ve diger Arab-lar'la beni kendi hâlimize birakmayip, müdâhale etmek isterlerse, hayâtim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, su müdâfaa ettigim müslümânlik ugrunda basim vücûdumdan ayrilincaya kadar Mekke-liler'e karsi cihâd edecegim, bu muhakkaktir. Su kesindir ki, (o zaman) Allah, Kur'ân'daki nusrat va'dini yerine getirecektir".
Bunun üzerine Budeyl, Rasûlullah'a:
— Simdi ben senin bu söylediklerini muhakkak Kureys'e teblig edecegim, dedi.
Ve râvînin beyânina göre, gidip Kureys karargâhina vardi. Ve:
— Simdi ben yaniniza su adamin yanindan geliyorum. Onu söyle bir söz söylerken isittik; eger sizler bizim o sözleri sizlere arzetme-mizi isterseniz arzederiz, dedi.
Kureys'in beyinsizleri:

— Senin bize ondan birsey haber vermene ihtiyâcimiz yoktur, diye karsiladilar.
Fakat içlerinden re'y sahibi olan birisi:
— Haydi ondan söylerken isittigin sözü getir, dedi. Budeyl:
— Ben O'ndan söyle söyle sözleri söylerken isittim, diyerek, Pey-gamber'in söyledigi sözleri birer birer anlatti.
Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd ayaga kalkti ve Kureys'e sunlari söyledi:
— Ey kavmim! Siz benim babam yerinde degil misiniz? diye
sordu.
Kureysliler:
— Evet, diye dogruladilar. Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd:
— Ben de sizin oglunuz [30] mesabesinde degil miyim? dedi. --
Onlar:
— Evet, diye tasdik ettiler. Sonra Urve:
— Sizler beni bir kabahat ile ittihâm ediyor musunuz? diye sordu. Onlar buna da:
— Hayir, diye cevâb verdiler. Bu defa Urve ibn Mes'ûd:
— Ukâz halkini size toptan yardima çagirdigimi ve onlarin bu yardimdan çekinmeleri üzerine kendim ailem ve çocuklarimla ve bana itaat eden tâbi'lerimle size yardima kostugumu pekâlâ bilirsiniz degil mi? dedi.
Onlar da (bir agizdan):
— Evet; biliriz, diye tasdik ettiler. (Bu te'mînâtlari aldiktan sonra) Urve:
— Bu adam size hayir ve iyilik yolu gösteriyor. O yolu kabul ediniz! Ve beni birakiniz O'na gideyim! dedi.
Mekkeliler:
— Haydi git, diye izin verdiler.
Urve ibn Mes'ûd, Peygamber'e geldi ve O'nunla olanlari konustu. Peygamber de Urve'ye, Budeyl'e söyledigi sözlere benzer bir surette fikirler beyân etti. (Bu arada Peygamber: "Bir mütâreke kabul etmezlerse, Kureys ile Ölünceye kadar harb edecegim" buyurunca) Urve ibn Mes'ûd:
— Ey Muhammed! Sen kavminin kökünü kazidigini farzetsek, ne düsünürsün, bana söyle! Senden evvel Arab'dan kendi kavmim toptan helak eden bir kimse isittin mi? Ya mesele diger sekilde mey-dana gelirse (Kureys'in size ne kötü muamele edecekleri, size gizli degildir). Vallahi ben aranizda ileri gelenlerden bâzi kimseler görüyorum, bu muhakkak olmakla beraber, yine ben bir takim kabilelerden toplanmis karisik kimseler de görüyorum ki, bunlar harb sirasinda kaçip, Seni yalniz birakabilecek kaabiliyettedirler, dedi.
Ebû Bekr, (Urve'nin, Peygamber'in sahâbîlerini harbden kaçmakla ittihâm etmesine dayanamadi da) Urve'ye:
— Haydi sen, Lât putunun fercini yala! Biz mi harbden kaçip Ra-sûlullah'i yalniz birakacagiz (hâsâ)! diye sövüp reddetti [31].
Urve:
— Bu kimdir? diye sordu. Sahâbîler:
— Ebû Bekr'dir, dediler. Urve:
— Dikkat et Ebû Bekr! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eger üzerimde henüz

ödeyemedigim bir iyiligin olmasaydi, elbette ben de sana cevâb verirdim, dedi [32].
Râvî dedi ki: Urve, Peygamber'e söz söylemeye devam etti. Ve (konusma arasinda Arab âdeti üzere) her söz söyledikçe eliyle Peygamber'in sakalini tutuyordu. Hâlbuki bu sirada Mugîre ibn Su'be -ki Urve'nin kardesinin ogludur-, basinda migfer ve yalin kiliç bir hâlde Peygamber'in basi üzerinde duruyor, O'nu koruyordu. Ve Urve her ne zaman Peygamber'in sakalina eliyle uzanip oksamaya girisirse, derhâl Mugîre kilicinin kininin ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve Urve'ye:
— Rasûlullah'in sakalindan elini çek! diyordu. Mugîre'nin bu hareketi üzerine Urve basini kaldirdi da:
— Bu da kimdir? diye sordu. Sahâbîler:
— Mugîre ibn Su'be'dir, dediler. Bunun üzerine Urve:
— Ey gaddar! Ben hâlâ senin (Câhiliyet'teki) gadr ve hiyanetini ödemeye çalismakla mesgul degil miyim? dedi.
Mugîre Câhiliyet'te Mâlik ogullari'ndan bâzi kimselerle yol arkadasligi yapmis ve yolda bunlari öldürüp mallarini almis, sonra Medine'ye gelip müslümân olmustu [33]. (Bu mallan Peygamber'e arzet-tiginde) Peygamber:
— "islâm olmana gelince, bunu kabul ediyorum. Mallara gelince (bunlar gadrdir); ben bunlardan hiçbir seyi de (alici) degilim" [34] buyurdu.
Sonra Urve, Peygamberdin sahâbîlerini iki gözü ile iyice tedkîke basladi. (Ve arkadaslarina:)
— (Bu ne ta'zîmdir!) Vallahi Rasülullah agzindan birsey atarsa bu muhakkak sahâbîlerinden bir adamin avucuna düsüyor ve o adam bunu yüzüne ve bedenine sürüp ovaliyor. Onlara birsey emredince, sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye kosusuyorlar. Abdest aldigi zaman da abdest suyunun artanini almak için birbirlerini öldürmeye yaklasiyorlar. Peygamber söz söyledigi zaman, huzurundaki bütün sahâbîler seslerini alçaltiyorlar (yâni O'na alçak sesle cevâb veriyorlar). O'nu ta'zîm için yüzüne dikkatle bakamiyorlar, dedi.
Müteakiben Urve, Kureys'in yanina geldi ve gördüklerini söyle bildirdi:
— Ey kavmim! Vallahi ben vaktiyle birçok meliklerin huzuruna sefir olarak çiktim. Rûm meliki Kaysar'in, Fars meliki Kisrâ'nin, Habes meliki Necâsî'nin dîvânlarina elçilikle girdim. Vallahi bunlardan hiçbir melikin adamlarini, Muhammed'in sahâbîlerinin Muhammed'i ta'zîm ettikleri derecede hükümdarlarini asla ta'zîm eder görmedim. Muhammed'in. sahâbîleri, O'nun tükürügü ile bile teberrük ediyorlar! O birsey emredince, O'nun sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye kosusuyorlar. O abdest aldigi zaman da, abdest suyunun fazlasini birbirlerinin üzerine yigilarak paylasiyorlar. O söz söyledigi zaman sahâbîleri hafif bir sesle O'nu tasdîk edip cevâb veriyorlar. Muhammed'in sahâbîleri O'nu ta'zîm için, O'nun yüzüne dikkatle bakamiyorlar.
Simdi Muhammed size güzel bir baris ve iyilik yolu arzetti. Bunu kabul edin! dedi.
Bunun üzerine Kinâne ogullari'ndan birisi Kureys'e hitaben:
— Beni birakiniz, bir kerre de Muhammed'in yanma ben gideyim, dedi.
Onlar da:
— Pekâlâ git! dediler.
Bu Kinânli zât, Peygamber'in sahâbîlerine dogru giderken, Ra-sûlullah:
— "Bu gelen fulan kimsedir. O öyle bir kabiledendir ki, onlar hacc ve umre kurbanlarini ta'zîm

ederler.Gerdanlikli kurban develerini bu zâtin gözü önüne saliverin!" buyurdu.
Sahâbîler bütün kurbanlik develeri onun gelecegi yolun üzerine saliverdiler; sahâbîler de yüksek sesle Lebbeyk, Aüâhumme lebbeyk diyerek Kinânî'yi karsiladilar. Kinânî zât kurban develerini ve sahâ-bîlerin telbiye ile karsilamalarini görünce hayret ederek:
— Subhânallahl Bu zâtlarin Beyt'i ziyaretten men' edilmeleri, bunlara yakismayan bir harekettir, dedi.
Kureys'in yanina döndügünde de:
— Ben bunlarin umre için kesecekleri kurban develerini kilâde-lenmis ve alâmetlendirilmis bir hâlde gördüm. Ben bunlarin Beyt'i ziyaretten men' edilmelerini uygun görmem, dedi.
Sonra Kureysliler arasindan Mikrez ibn Hafs denilen birisi kalkti ve:
— Bana müsâade edin de Muhammed'e bir de ben gideyim, dedi. Onlar da:
— Haydi git! dediler.
Mikrez sahâbîlere dogru gelirken, Peygamber (S):
— "Su gelen Mikrez'dir, gaddar bir kimsedir" buyurdu. Mikrez Peygamber ile konusmaga basladi. Peygamber ona söz
söyleyecegi sirada, Süheyl ibnAmr çikageldi.
Râvî Ma'mer dedi ki1: Bana Eyyûb es-Sahtiyânî, îbn Abbâs'm âzâdhsi Ikrime'den haber verdi ki, Süheyl ibn Amr gelince, Peygamber bu isim ile tefe'ül ederek, sahâbîlere:
— "Artik isiniz size bir dereceye kadar kolaylasti" buyurdu. Ma'mer ibn Râsid dedi ki: ez-Zuhrî, kendi hadîsinde söyle dedi:
Süheyl ibn Amr gelince, Peygamber'e:
— Haydi (yazi malzemesi) getir; bizimle sizin aranizda bir baris mektubu yaz! dedi.
Bunun üzerine Peygamber yazi yazacak olan kâtibi (Alî ibn Ebî Tâlib'i) çagirdi. Ve:
— "Bismülâhirrahmânirrahîm yaz!" buyurdu.
Süheyl (Câhiliyet koruyuculugu sevki ile) Peygamber'e:
— Rahman ismine gelince, vallahi ben onun mâhiyetini bilmiyorum. Fakat vaktiyle Senin de yazdirdigin gibi "Bismikellâhumme '= Yâ Allah, Senin isminle yazmaga baslarim)" diye yaz! Dedi [35]
.
Müslümanlar da bir agizdan:
— Vallahi biz onu yazmayiz, ancak Bismillâhirrahmânirrahîm
Iazilmasini isteriz, dediler. Peygamber (Alî'ye hitaben): — "Haydi Bismikellâhumme yaz!" buyurdu. Sonra da:
— "Bu, Muhammed Rasûiuliah'in, üzerinde baris andlasmasi yaptigi hükümler kitabidir'* diye yazmasini emretti.
Bu sefer de Süheyl (buna karsi koyarak):
— Vallahi biz Senin Allah'in Rasûlü oldugunu biliyor ve tasdîk ediyor olaydik, biz Seni Beyt'ten men' etmez ve Sana karsi harbe 'girismezdik. Fakat Sen "Muhammed ibn Abdillah" yaz! dedi.
Bu teklif üzerine Peygamber:
— " Vallahi siz yalanlasaniz da ben sübhesiz A Hah Rasûlü 'yüm" buyurdu ve Alî bin Ebî Tâlib'e: "Haydi (Rasûlullah lâfzini sil de) Muhammed ibn Abdillah yaz!" diye emretti.
(Alî: Vallahi ben Sen'in Rasûlullah unvanini kat'iyyen silmem, dedi. Bunun üzerine Peygamber

kitabi eline alip o ta'bîri sildi ve Muhammed ibn Abdillah yazdirdi.) [36]
ez-Zuhrî söyle demistir: Peygamber'in gerek Besmele'nin, gerek baris mektubunun unvaninin yazilma sureti hakkinda Süheyl ibn Amr'in teklîfîerine uymasi, Peygamber'in evvelce: "Kureys, Allah'in Harem içinde muhterem kildigi seyleri ta'zîm kasdederek, benden ne kadar müskil istekte bulunursa bulunsun, ben onu muhakkak onlara verecegim" suretinde verdigi kararin netîcesi ve tecellîsidir.
Baris yazisinin basligi: "Yâ Allah, Sen'in isminle baslarim.. Bu Muhammed ibn AbdiHah'm üzerinde baris andlasmasi yaptigi hükümler kitabidir" suretinde kararlasip, böyle yazildiktan sonra, Peygamber anlasma sartlarini teklif ederek, Süheyl ibn Amr'e:
— "Siz bizimle Beyt arasini serbest birakacaksiniz; biz de Beyt'i tavaf edecegiz" buyurdu.
Süheyl bu teklife de i'tirâz edip:
— Vallahi sizinle Beyt arasini bos birakamayiz. Çünkü Arab milleti cebren ve kahren isti'lâ olunduk diye hakkimizda dedikodu eder; su kadar ki, bu bosaltma isi gelecek seneden i'tibâren baslasin, dedi.
Ve (bu suret kabul olundu da) Alî bunu yazdi.
Simdi Süheyl ibn Amr da su maddeyi teklîf etti:
— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse Sen'in dîninde olsa bile, onu bize geri vereceksin! dedi.
Bu teklife müslümânlar hayret ederek:
— Subhânallah! Islâm camiasina siginan bir müslümân, müsriklere nasil geri verilir? dediler.
Onlar bu hâlde iken, Süheyl ibn Amr'in oglu Ebû Cendel, ayaklan bukagili olarak seke seke çikageldi. (Ebû Cendel müslümân olmus, bu yüzden Mekke'de habs olunmustu.) Mekke'nin asagisindaki habsedildigi yerden kaçmis ve nihayet kendisini müslümânlar arasina atmisti. Bunun üzerine Süheyl:
— Iste yâ Muhammed! Sana karsi imza edecegim anlasmanin birinci maddesi uyarinca bunu bana geri vermelisin! dedi.
Peygamber:
— "Biz baris yazisini henüz yazip bitirmedik (imza etmedik)" buyurdu.
Süheyl:
— O takdirde vallahi ben de Sen'inle hiçbir madde üzerinde baris anlasmasi yapmam, dedi.
Peygamber:
— "Haydi su Ebû Cendel'i bana bagisla da imza et" buyurdu. Süheyl:
— Ben bunu Sana bagislamayi asla caiz görmem, diye reddetti. Peygamber:
— "Hayir, bu isi benim hatirim için yap!" buyurdu. Süheyl israr edip:
— Asla yapmam, dedi.
Mikrez ibn Hafs da (temsilci oldugu için) Peygamber'e hitaben:
— Bunu Sana caiz kildik, dedi. (Fakat imzaya yetkili olan Süheyl kabul etmedi.) [37]
Simdi Ebû Cendel, babasinin inadindan üzülerek:
— Ey Müslümanlar cemâati! Müslüman olarak geldigim hâlde simdi ben müsriklere geri mi veriliyorum? Benim karsilastigim su kötü hâli görmüyor musunuz? diye haykirdi.
Hakîkaten zavalli Ebû Cendel, Allah yolunda Kureys'in siddetli iskencesiyle azâb olunmustu.

(îbn Ishâk burada su ziyâdeyi rivayet etmistir: Rasûlullah: "Yâ Ebâ Cendel! Sabr et, Allah'tan ümtdli ol!Biz müslümânlar magdur ve maglûb olmayiz. Yüce Allah yakinda sana da kurtulus yolu bahsedecektir" (buyurdu.) [38]

Bu müskil vaziyetten üzülen Umer ibnu'l-Hattâb söyle demistir: Bunun üzerine ben Peygamber'e vardim ve:

— Sen Allah'in hakk peygamberi degil misin? dedim. Peygamber:

— "Evet, Allah'in hakk peygamberiyim!" buyurdu. Ben:

— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düsmanlarimiz ise bâtil üzerinde bulunmuyorlar mi? dedim.

Peygamber:

— "Evet, öyledir" buyurdu. Ben:

— O hâlde dînimiz hakkinda bu asagilik hâli niçin kabul ediyoruz? dedim.

Peygamber:

— "Muhakkaksurette ben Allah'in Rasûlü'yüm ve ben (bu anlasmayi kabul etmekle) Allah 'a isyan etmis degilim. Allah benim yardimcimda!" buyurdu.

Ben yine:

— Vaktiyle Sen bize: "Yakinda Ka'be'ye.varip tavaf edecegiz!" diye haber vermez miydin? dedim.

Rasûlullah:

— "Ben sana (vakit ta'yîri ederek) 'Bu sene varip tavaf edece giz!' diye haber verdim mi?" buyurdu.

Ben de:

— Hayir, dedim. Rasûlullah:

— "Muhakkak sen (yakin zamanda) Beyt'e varip onu tavaf edeceksin" buyurdu.

Umer ibn Hattâb dedi ki: Bunu müteâkib ben, Ebû Bekr'e vardim ve:

— Yâ Ebâ Bekr! Bu adam Allah'in hakk peygamberi degil midir? dedim.

Ebû Bekr de:

— Evet, hakk peygamberidir, dedi. Ben:

— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düsmanlarimiz bâtil üzerinde bulunmuyor mu? dedim.

O da:

— Evet öyledir, diye cevâb verdi. Ben tekrar:

— Öyle ise niçin biz dînimize küçüklük veriyoruz? dedim. Ebû Bekr:

— Behey adam! Muhammed muhakkak Allah'in Rasûlü'dür. O, Rabb'ine âsî degildir. Allah O'nun yardimcisidir. Sen hemen O'nun emrine saril! Vallahi Muhammed hakk üzeredir, dedi.

Ben tekrar:

— O bize Medîne'de "Beyt'e varacagiz, tavaf edecegiz" demedi mi? diye sordum.

Ebû Bekr:

— Evet öyledir. Fakat sana "Bu sene varip tavaf edersin** dr/e mi haber verdi? dedi.

Ben de:

— Hayir, dedim. Ebû Bekr:

— (Dur bakalim!) Sen muhakkak yakin bir zamanda Beyt'e varip onu tavaf edeceksin! dedi.

ez-Zuhrî dedi ki: Umer (R): Bu itirazlarimdan dolayi keffâret olarak sonra birçok iyi isler yapmisimdir, demistir.

Râvî dedi ki: Rasûlullah baris andlasmasinin yazim ve imzasini bitirip ayrildigi zaman, sahâbîlere [39]
:
— "Haydi artik kalkin, kurbanlarinizi kesip, baslarinizi tiras edin!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Vallâhî sahâbîlerden bir kisi olsun kalkmadi. Hattâ Rasûlullah bu emri üç kerre söyledi. Sahâbîlerden hiçbirisi kalkmayinca, Rasûlullah zevcelerinden Ümmü Seleme'nin yanina girdi ve sahâbîlerden gördügü kayidsizligi ona söyledi [40].
Ümmü Seleme:
— Ey Allah'in Peygamberi! Sen bu emri yerine getirmek istiyor musun? O hâlde simdi disari çik, sonra tâ kurbanlik develerini ke-sinceye ve berberini çagirip, o seni tiras edinceye kadar sahâbîlerin-den hiçbirisine bir kelime bile söyleme! dedi [41].
Bunun üzerine Peygamber, Ümmü Seleme'nin yanindan çikti ve sahâbîlerinden hiçbirisi ile konusmayarak, umre ibâdetlerini yerine getirdi. Kurbanlik develerini kesti ve berberi (Huzaali Hirâs ibn Umey-ye'yi) çagirip tiras oldu. Sahâbîler Peygamber'i bu hâlde görünce, onlar da hemen kalkarak kurbanlarini kestiler, birbirlerini tiras etmeye basladilar, hattâ (icabet çabuklugunun meydana getirdigi sikisikliktan) birbirlerini Öldüreyazdilar.
Rasûlullah tiras olduktan sonra huzuruna bir takim mü'min kadinlar geldi. Bu hususta, yâni kadinlar hususunda yapilacak isleri ögretmek için de Yüce Allah su âyetleri indirdi: "Ey imân edenler, mü'min kadinlar muhacirler olarak size geldikleri zaman onlari imtihan edin. Allah onlarin îmânlarini daha iyi bilendir ya. Fakat siz de mü'min kadinlar olduklarina bilgi edinirseniz, onlari kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl degildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Sarf ettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onlari nikâhla almanizda, mehirlerini verdiginiz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir kadinlarin ismetlerini nikâhinizda tutmayin..." (ei-Mumtehme: io).
Bu âyetin inmesi üzerine Umer, müsrik hâlde bulunan iki karisini bosadi. Bunlardan birisini (Kureybe'yi) Muâviye ibn Ebî Sufyân, digerini de Safvân ibn Umeyye zevcelige aldi.
Sonra Peygamber (S) Medîne'ye döndü. Akabinde Kureys'in ye-mînli dostu olan Ebû Basîr (Utbe es-Sakafî) müslümân olarak geldi. Bunu istemek üzere de Kureys iki kisi gönderdi. Bunlar Peygamber'e:
— Bize karsi imza ettigin ahdi hatirlatiriz, dediler. Peygamber de (muahede geregince) Ebû Basîr'i bu iki kisiye geri verdi. Bunlar Ebû Basîr ile yola çiktilar. Nihayet Zu'1-Huleyfe'ye eristiler. (Dagarciklarmdaki) hurmadan bir mikdârini yemek için oraya indiler. Ebû Basîr bu iki kisiden birisine (Huneys'e):
— Yâ Fulân! Vallahi ben senin su kilicini emîn ol çok güzel görüyorum, dedi.
(Kilicin sahibi olan) o birisi de, kilici kinindan çekip:
— Evet, vallahi bu kiliç çok iyidir. Onu ben birçok kerre tecrübe ettim, dedi.
Ebû Basîr de:
— Müsâade et de bakayim, dedi.
Ve bir firsat bulup elinden aldi. Hemen de Huneys'e vurdu. Hu-neys nihayet öldü. Öbür arkadasi (bir rivayette Huneys'in kölesi Kevser) kaçarak tâ Medîne'ye vardi. Mescide kosarak girdi. Rasûlullah onun telâsla kosup geldigini görünce:
— "Muhakkak bu adam bir korku görüp geçirmistir " buyurdu. Kevser, Peygamber'e yaklasinca,

O'na:
— Vallahi sahibim öldürüldü. (Men' etmezseniz) muhakkak ben de öldürülecegim, dedi.
Bu sirada Ebû Basîr de geldi ve:
— Ey Allah'in Peygamberi! Vallahi Allah sana ahdini îfâ ettirdi; beni müsriklere geri verdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardi, dedi.
Bunun üzerine Peygamber, sahâbîlere hitaben:
— "Anasi helak olasi Ebû Basîr'e hayret olunur! Bu adam harb gelberisidir, eger bunun fikrine yardim eden bulunsa (o firin karistirir gibi harbi atesleyecek, sulhu bozacak)/" buyurdu.
Ebû Basîr Peygamber'in bu sözlerini isitince kendisini müsriklere hemen geri verecegini anladi. Peygamber'in yanindan çikti ve deniz sahiline kadar kaçti; "Iys" mevkiine yerlesti [42].
Râvî dedi ki: Süheyl'in oglu Ebû Cendel de (yetmis süvari müslümân ile birlikte) müsrikler arasindan kaçarak Ebû Basîr'e katildi. Simdi artik müslümân olan herkes, Kureys arasindan ayrilarak Ebû Basîr'e katilmaya basladi. Nihayet Ebû Basîr'in basinda mühim bir kuvvet toplandi. Vallahi bunlar, Kureys'in Sam'a bir ticâret kaafile-sinin gittigini duyar duymaz, hemen onlari çevirirlerdi. Kendilerini öldürüp mallarini alirlardi.
Kureys, kendisini korkutan bu vaziyet üzerine Peygamber'e (Ebû Sufyân'i husûsî yetki ile) gönderdi. Simdi Kureys, Peygamberden Allah rizâsi için ve aradaki yakinliga hürmeten Ebû Basîr cemâatinin baskin ve yagmalarinin men' edilmesini ricaya baslamisti. "Artik bundan böyle Mekke'den Medine'ye kim giderse emindir (geri getirilmeyecektir)" diye haber gönderdiler.
Peygamber (S), Ebû Basîr cemâatine mektûb gönderdi (Medî-ne'ye gelmelerini bildirdi) [43].
Bunun üzerine Yüce Allah su âyetleri indirmistir:
"O, sizi Mekke'nin karninda, onlara karsi muzaffer kildiktan sonra, onlarin ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsaniz hakkiyle görücüdür. Onlar, küfreden, sizi Mescidi Hâ-. ram'dan ve alikonulmus hediyelerin mahalline ulasmasindan men* edenlerdir.Eger (Mekke'de) kendilerini henüz tanimadiginiz mü'min erkeklerle mü 'min kadinlari bilmeyerek çigneyip de o yüzden size bir vebal isabet edecek olmasaydi (Allah size fetih için elbette izin verirdi). Bunu, kimi dilerse onu rahmetine kavusturmak için yapti. Eger onlar, seçilip ayrilmis olsalardi, biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azaba ugratmistik bile. O küfredenler kalblerine o taassubu, o cahillik taassubunu yerlestirdigi sirada idi ki, hemen Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine ma'nevî kuvvetini indirdi; onlari takva sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok lâyik ve buna ehil idiler. Allah herseyi hakkiyle bilendir" (ei-Feth: 24-26) [44]
Müsriklerin hamiyyetleri: Muhammed'in Allah'in Peygamberi oldugunu ikrar etmemeleri, Bismillahirrahmâhirrahîmr\ ikrar etmemeleri, müslümânlarla Beyt arasina engel olmalaridir.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Maarratun", uyuz illeti demek olan "el-Urrun"dur, "Tezeyyelû", ayrilip seçilselerdi demektir. "Hameytu'l-kavme" demek, "onlari koruma olarak men' ettim" demektir.Ve "Ahmeytu'1-himâ", "onu içine girilmez bir koruluk yaptim" demektir. Kendisini iyice kizdirdigim zaman: "Ahmeytu'l-hadîde" ve "Ahmeytu'r-racule" derim [45].
Ve Ukayl, ez-Zuhrî'den söyledi: Urve söyle demistir: Bana Âise (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) mü'min kadinlardan hicret edip gelenleri (yemîn vererek ve diger deliller ve emarelere bakarak)

imtihan ederdi.
ez-Zuhrî dedi ki: Bize su haber ulasti: Yüce Allah, müsriklerin mü'min olup da hicret etmis bulunan kadinlarina yaptiklari mehir harcamalarini onlara geri vermeleri (ei-Mtimtehme: io) âyetini indirdigi ve yine bu âyette "Kâfir kadinlari nikâhlarinda tutmamalarini'1 müslütnânlar üzerine hükmedince, Umer, henüz müsrik hâlde bulunan iki karisini birden bosamistir. Bunlardan birisi Kureybe -yâhud Karîbe- bintu Ebî Umeyye [46], digeri de Ümmü Kulsüm ibnetu Cer-vel el-Huzâfdir -ki bu kadin Abdullah ibn Umer'in anasidir-. Bu bosama akabinde Kureybe'yi Muâviye ibn Ebî Sufyân zevcelige almis; diger kadin Ümmü Kulsüm'ü de Ebû Cehm zevcelige almistir (ki o sirada Muâviye ile Ebû Cehm müsrik hâlde idiler).
Kâfirler -' 'Sarfeniginizi isteyin, kâfirler de sarfettiklerini istesin-fer"(ei-Mümtehine:io) âyeti geregince- müslümânlarm, zevcelerine yaptiklari harcamalari ödemeyi ikrar ve kabul etmekten çekindikleri zaman Yüce Allah: ' 'Eger zevcelerinizden bir sey sizden kâfirlere kaçar da, siz de muharebede ganimete kavusursaniz, zevceleri gitmis olan müslümânlara harcadiklari (mehir) kadar verin... "(ei-Mümtehine:ii) âyetini indirdi. Bu âyetteki "el-Akbu", müslümânlarm, karisi müslümânlara hicret etmis olan kâfir erkeklere ödeyecekleri masraftir.îste Allah, müslümânlardan karisi dînden, çikarak kâfirlere gitmis olan kimselere de, kâfirlerin müslümânlara hicret etmis olan kadinlarina vermis olduklari mehrin benzerinin verilmesini emretti. Fakat biz îmân etmesinden sonra dîninden dönmüs hiçbir muhacir kadin bilmiyoruz [47].
ez-Zuhrî söyle dedi: Yine bize ulasti ki, Ebû Basîr ibnu Esîd es-Sakafî, Peygamber'In huzuruna bu baris müddeti için bir mü'min muhacir olarak gelmistir. Bunun üzerine el-Ahnes ibnu Serîk de Peygamber'e bir mektûb yazip, Ebû Basîr'i (baris maddesi geregince kendilerine) geri göndermesini istiyordu. Bu is için iki de adam gönderdiler., diyerek yukarida geçen hadîsi zikretti [48].

16- Ödünç Vermek Hususundaki Sartlar Babi

19-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs etti. Rasûlullah (S) söyle zikretmistir: "Bir kimse hrâil ogullari'nin bâzisindan ödünç olarak kendisine bin dînâr vermesini istedi. O da bu parayi belli bir müddet sonunda ödemesi sartiyla ona verdi..." (Borç alanin bu parayi bir odun içine koyup denize atmasi suretiyle ödemesi hadîsi) [49].
Abdullah ibn Umer ile Atâ ibn Ebî Rebâh: Ödünç vermede, borç veren kimse belli bir müddet ta'yrn ettigi zaman, bu müddet ta'yîni ile ödünç vermek caiz olur, demislerdir [50].

17- Hürriyeti Satin Alma Yazismasina Baglanan Kimsenin Hükmü Ile Allah'in Kitâbi'na Aykiri Nevi'den Halâl Olmayan Sartlar(In Hükmü) Babi

Câbir ibn Abdillah (R) hürriyeti satin almaya baglanan hakkinda: Bu hürriyeti satin alma mukaavelesine baglananlar ile bunlarin efendileri arasindaki sartlar mu'teberdir, demistir [51].
Ibn Umer yâhud Umer (R) de: "Allah'in Kitâbi'na muhalif olan her sart, yüz kerre sart kihnsa da

bâtildir. Hiçbir hüküm ifâde etmez'* demistir. Ebû Abdillah Buhârî: Bu söz her ikisinden: hem Umer'den, hem de Ibn Umer'den olmak üzere söyleniyor, dedi [52].

20-.....Aise (R) Berîre'nin kendisine geldigini ve kendisinden hürriyetini satin alma yazismasi hususunda yardim istedigini zikretti. Âise, Berîre'ye:
— "Eger istersen ben senin sahihlerine bu bedeli vereyim, ve senin üzerindeki velâ da benim olur, dedi.
Âise dedi ki: Rasûlullah (S) gelince bunu kendisine hatirlattim. Peygamber bana:
— "Berîre'yi satin al ve ona hürriyet ver. Sübhesiz velâ hakki hürriyet verene âiddir" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah minber üzerinde ayakta durdu ve sunlari söyledi:
— "Bir takim insanlara ne oluyor ki, onlar Allah'in Kitabi 'nda olmayan birçok sartlari sart kosuyorlar. Her kim Allah'in Kitabi'-nda bulunmayan (ve ona aykiri olan) bir sarti sart kilarsa, -isterse böyle yüz sart kilmis olsa da- o sartin kendi lehine hiçbir fâidesi yoktur"[53].

18- Sart Kilmak Ve Borç Ikrarinda Istisna Yapmak Nevinden Caiz Olanlari Beyân Ile Insanlarin Kendi Aralarinda Örf Edinip Taniyageldikleri Sartlari Beyân Babi

Bir kimse: Fulân'in benim üzerinde bir yâhud iki müstesna, yüz alacagi var, dedigi zaman (bu, sahîh olur)? [54]
îbn Avn da îbn Sîrîn'den söyledi. O: Bir adam, hayvan kiraya vericiye: "Binek deveni avluna girdir, ben su ve su günler seninle beraber ona bineyim" dese de "Su, su günler seninle yolculuk etmezsem sana yüz dirhem var'* dese ve o gün çikmasa, Kaadi Surayh: Kim nefsine kendiliginden, hiç zorlama olmaksizin bir sey sart kilarsa, o sart ona lâzim olur, demistir [55].
Eyyûb es-Sahtiyânî de îbn Sîrîn'den söyledi ki, Ibn Sîrîn: Bir adam baska birine bugday satsa ve müsteri saticiya: Eger sana çarsamba günü gelmez isem seninle aramda satis yoktur, dese de gelmese.
Kaadi Surayh (muhakeme sirasinda müsteriye): Sen va'dinden döndün, dedi de onun aleyhine satisi kaldirmakla hükmetti[56].

21-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah'in yüzden bir eksik olarak doksan dokuz ismi vardir. Bu isimleri kim (tamamen) sayarsa cennete girer" buyurmustur [57].

19- Vakiftaki Sartlar(In Hükmünü Beyân) Babi

22-.....Bize Ibnu Avn Abdullah el-Basrî tahdîs edip söyle dedi: Bana Nâfi', Ibn Umer'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Hayber'de Semg denilen kiymetli bir arazîye sâhib olmus. Sonra Peygamber'e gelip o arazîyi nasil kullanacagi hususunda istisare ederek:

— Yâ Rasûlallah! Ben Hayber'de öyle bir arazîye sâhib oldum ki, benim yanimda asla ondan daha güzel hiçbir mala sâhib olmami-simdir. Simdi bana bu mal hakkinda ne emredersin? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Istersen onun kökünü, aslini habsedersin ve oradan gelecek mahsûlü de sadaka yaparsin!" buyurdu,
Râvî dedi ki: Umer de bu arazîyi o suretle vakfetti. Umer:
— Artik o satilmaz, hibe edilmez, mîrâs yapilmaz, dedi. Umer bu malin gelirini de fakîrlere, yakinlara, köle ve esirleri
hürriyete kavusturma yolunda ve Allah yolunda mücâhede edenlere, yolculara ve zaîflara sadaka yapti. Bununla beraber vakfa mütevelli ta'yîn edilen kimsenin, vakfin köküne tecâvüz etmeyerek, yalniz gelirinden örfe göre yemesinde ve dostuna yedirmesinde üzerine günâh yoktur [58].
Ibn Avn dedi ki: Ben bu hadîsi Ibn Sîrin'e tahdîs ettim. Ibn Sîrîn: "Gayre müteessilin mâlen", yâni "mal toplayici olmayarak" diye söyledi.

---

[1] Bu kitâb ve bâb unvanlari Ebû Zerr nushasmindir. Digerleri umûmî kitâb basligi yerine, husûsî olan bâb basligini rivayet etmislerdir. .
es-Sartu ve's-Sarîtatu: Alisveriste ve sâir muamelelerde haricî bir unsur olarak öne sürülen ve tutulan hükme denir: O muamele ona baglanmis oldugu için onun dayanagi olur; ona alâmet mesabesindedir. Cem'i: Surût gelir... Ve Sart, birinci ve ikinci bâbdan masdar olur ki, ilk ma'nâsidir; muamelelerde bir nesneyi dayanak kilmak ma'nâsmadir...
es-Saratu, iki fetha ile, nisan ve alâmet ma'nâsmadir. Bunun da cem'i Efrattir....
el-îsrât, (hemzenin kesriyle): Deveyi, satilik oldugunu bildirmek için alâ-metlemek; nesneyi satisa hazirlamak; bir kimse kendi nefsini bir ise nasb ve ta'-yîn kilmak ma'nâlarinadir... el-tstirât da sart eylemek ma'nâsmadir... (Kaamûs Ter.).
Fikih istilahinda Sart: "Bîr seyin vücûdu kendisine dayanan ve fakat o seyin mâhiyetinde dâhil olmayan seydir". Bâzi âlimler bundan baska ta'rîfler de ileri sürmüslerdir.
Bu bâb basligindaki "hükümler" ile maksad, bütün akidler, fesihler ve diger muamelelerdir. Buradaki "Mubayaa = Alisveris" sözü de, hâss'i âmm üzerine atif kabîlindendir ve akidlerde dâhildir.

[2] islâm târihinin mühim bir dönüm noktasi olan Hudeybiye baris anlasmasini Ku-reys adina imzalayan, bu Süheyl ibn Amr'dir. Bu zât Kureys'li ve Âmirî'dir. Kureys'In en belîg ve hakîm hatîblerinden sayilir. Mekke fethi günü müslü-mân olmus ve Peygamber kendisine Huneyn'i ganîmet vermistir. Bu zât, Umer'in halifeligi zamaninda bütün akrabasi ile Sam'in fethine katilmis, hemen hepsi bu gazada sehîd olmuslardir. Kendisi Yermuk harbinde sehîd düsmüstür.

[3] Ne zevcelerine öfkelenmekten, ne bir memleketten diger memlekete gidip gezmek sevdasindan, ne dünyalik aramaktan, ne bir hâdise çikarmis olmaktan, ne de müslümânlardan birine askindan dolayi degil; sirf müslümânliga ragbetinden dolayi hicret ettigine yemîn ettirmek suretiyle."Nitekim, Rasûlullah böyle yapmistir (Celâleyn, Seyh-zâde).

[4] Hadîsin basliga uygunlugu "Süheyl ibn Amr'in sart kildigi seyler içinde su da vardi... Sonra mü'min kadinlar muhacir olarak geldi" sözüne kadar kismindan alinir..
Baris anlasmasi yazilip imza edildikten sonra içindekilere müslümânlardan ve müsriklerden bir takim kimseler sâhid yapilmislardir. Müslümanlardan Ebû Bekr, Umer, Alî, Abdurrahmân; müsriklerden Mikrez ibn Hafs. (Ibn Hisâm, es-Sîre).

[5] Rasûlulîah, erkeklerin bey'atini bitirdikten sonra kadinlarin da bey'atini kabul etmistir. Kadinlarla olan bey'atlasmasi el tutmak suretiyle degil, söz ile olmus-.tur (Beydâvî),
Bâzi rivayetlerde: Rasûlulîah, kadinlarin bey'ati zamanlarinda eline bez koyardi; bâzilarindada: Bir kaba su koyup, elini kaldirir; sonra da kadinlar ellerini daldirirlardi, diye gelmistir. Meshur ve i'timâd edilen budur ki, kadinlarla musâfaha etmemistir. Bununla beraber Rasûlullah'm kadinlardan bey'at almasi bir kerre degil, birçok kerre olmustur. Medîne'de de olmus, fetihten sonra Mekke'de de olmustur (Hakk Dîni, VI, 4916).

[6] Buhârî, Cerîr ibn Abdillah'in bu hadîsini burada ayri ayri iki senedle getirdi. Hadîslerin basliga delîlligi açiktir: Bu hadîslerdeki sart, Islâm'a giriste tutulmasi caiz olan sart oluyor.Bunun muhalifi, dîn kardesine iyilik isteyici olmamayi sart kilmaktir ki, bu caiz olmuyor. Ikinci hadîsteki namaz kilmak, zekât vermek sartlari caiz oluyor da bunlarin muhalifleri caiz olmuyor.

[7] "Izâ"nin cevâbi hazfedilmistir. Takdîri sudur: Mahsûl saticinindir, ancak müsterinin sart kilmasi hâlinde, müsterinindir.

[8] Hadîs basliktaki eksikligi de yetirdigi için uygunluk tam olmustur. Hadîs böyle meyveli agaç satislarinda bu ve benzeri sartlarin satici ve müsteri tarafindan ko-nulabilecegine delâlet etmektedir.

[9] Hadîsin basliga uygunlugu su yönelendedir: Bu hadîs birkaç vecihle rivayet edilmistir. Bu vecihlerden biri Ibnu Ebî Leylâ'nin Hisâm ibn Urve'den; o da babasindan; o da Âise'den. Rasûlullah (S): "Sen Berîre'yi satin al ve velâyi onlara sart kil; böyle sart kilima da ve/ö, hürriyet verenindir" buyurmustur. Iste bunda satis sirasinda bir sart vardir. Uygunluk vechi de bundadir. îbn Ebî Leylâ bu hadîs ile delîl getirerek: Bir kimse bir seyi sart kilar da bir sey satin alirsa, bu satis caiz; sart bâtildir, demistir. Ebû Hanîfe: Sart ve satis; her ikisi de bâtildir, demistir. Ibn Subrume: ikisi de caizdir, demistir... (Aynî).
Velâ, Buyu' ve Itk Kitâblari'nda da bildirdigimiz üzere, kisinin mâlik bulundugu bir sahsi âzâd etmesi sebebiyle, âzâd edenle âzâd edilen arasinda devam eden hükmî bir yakinliktir ki, bu yakinlik sebebiyle âzâd eden kimse, âzâd edilenin mîrâsma hakk kazanir.

[10] Hadîsin basliga uygunlugu "Ben deveyi Peygamber'e sattim, fakat ailemin yanina varincaya-kadar beni tasimasini istisna ettim" sözündedir. Çünkü bu satis, Içinde

belli bir yere, yânî Medine'ye kadar hayvana binmek sarti bulunan bir satistir. Oradan Medine'ye kadar daha üç günlük yol vardi (Aynî).

[11] Buhârî buradan I'tibâren getirdigi ayri ayri senedlerle, CâbIr hadîsinin lâfizlarinin ihtilâflarini ortaya koymustur. Bu senedlerle gelen hadîslerin bir kismini Buhârî, kendi Sahih 'inin çesitli yerlerinde senedli olarak rivayet etmis; bir kismini da diger hadîs imamlari rivayet etmislerdir. Bunlari kimlerin nerede rivayet ettikleri, Buhârî serhlerinde görülebilir.

[12] Buhârî bu sözüyle râvîlerin, Câbir'in bu satis akdi mes'elesindeki ihtilâflarina isaret etmistir: Bu satis sirasindaki akidde sart kilma vâki1 oldu mu, yâhud Câbir'in satisindan sonra deveye binmesi, deveyi satin aldiktan sonra Peygamber tarafindan ariyet yoluyla bir mübâh kilma mi olmustur? Buhârî bu akidde sart kilma hadîslerinin tarîkleri daha çok ve benim nazarimda kaynaklari yönünden de daha sahihtir, demistir. Iste bu da tercîh vecihlerinden bir yöndür... (Aynî).

[13] Buhârî'nin bu sözü yakinda da geçmisti.

Buhârî buradaki rivayetlerde Câbir'in devesinin bedeli hakkindaki ihtilâflari ortaya koymustur. Bu devenin kaça satildigi hususunda bu rivayetlerde de görüldügü üzere, ihtilâflar çoktur. Kaadi Iyâz bu ihtilâflarin sebebi, hadîsin ma'-nâ i'tIbâriyle nakledilmis olmasidir, demistir. Bu rivayetler arasinda Peygamber asrinda yürürlükte olan iktisadî vaziyete göre, en ma'kûl olan rivayet, Buhârî'nin "Bir ûkiyye" rivayeti olmak îcâb eder. O zaman devenin zekât nisabi bes deve idi. Gümüsün nisabi da ikiyüz dirhem olduguna göre, bir devenin Peygamber devrinde ortalama kiymetinin kirk dirhem oldugu anlasilir. Buhârî'nin de isaret ettigi gibi, bu rivayet daha sahîh olur.

[14] Hadîsin basliga uygunlugu "Siz bakim ve sulama isini yaparsiniz, biz de sizleri mahsûlde ortak yapariz" sözünden alinir. Çünkü bu söz "Siz bu isleri yaparsaniz, biz de sizi mahsûlde ortak yapariz" takdirindedir. Bu ise lugavî bir sarttir; Peygamber bunu i'tibâra almistir.

[15] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Çünkü Peygamber (S) Hayber arazîsini, oradaki Yahûdîler'e ancak orada çalismalari ve orada ekincilik yapmalari ve mahsûlün yansi onlara âid olmak sarti üzere vermistir. Bu da bir ekincilik akdidir.

[16] Umer'in bu eskimez ve vecîz hukuk düstûrunu Ibn Ebî Sçybe el-Musannafmds. senedli olarak rivayet etmistir. Umer bunu kendisine yükseltilen bir kari koca da'vâsmda, kadinin nikâhta nikâhi feshetme sartini koydugunu ve bunun için nikâhin feshini istedigini bildirdigi zaman, kocasina karsi söylemistir: Umer:

— "Kadinin sarti, kazanilmis hakkidir" diye hükmetmistir. Kocasi I'tirâz ederek:

— O takdîrde kadinlar, biz kocalari bosarlar, demis. Bunun üzerine Umer:

— Hukukun durak yerleri, hiç sübhesiz sartlarin yanindadir, demistir. Bu "Haklarin durak yerleri, sübhesiz sartlarin yanindadir" seklinde de terceme edilir.

[17] Bu Misver hadîsi yakinda geçmisti. Buhârî bunu Hums Kitâbi'nda ve^Nikâh Ki-tâbi'nda senedli olarak getirecektir. Bu hadîste Peygamber'in Ebû'l-Âs hakkindaki bu övgüsü ve va'dini yerine getirdigini bildirmesi, buradaki basliga uygun olan noktasidir. Hadîsin bu kismi, burada getirilmesinin sebebidir.

[18] Hadîsin basliga uygunlugu, ma'nâsmdan alinir. O da; vefa edilmeye en hakli olan sartlar, erkegin, kendisi ile kadinin fercini halâl kilmak istedigi sarttir; o da nikâh sirasinda ta'yîn edilen mehrdir. Baslik da nikâh sirasinda ta'yînI, kem-miyeti, pesin ve taksitli olacagi ve benzeri mehr mes'eleleri hakkindaki sartlarin beyâni hakkindadir. Onun için bâzilari bu hadîsin ma'nâsini "îfâ etmeniz vâ-cib olan sartlarin en hakli olani, kendisiyle fercleri halâl kilmak istediginiz kadinin mehr sartidir" seklinde almistir. Bâzilari da bunu yalniz mehr sartina sikistirmayip, bu sirada konulup, taraflarca kabul edilecek her türlü mesru' sartlara sumûllendirmistir. Bu ma'nâ, hadîsin lâfzina daha uygundur.

[19] Hadîsin basliga uygunlugu, içinde sart bulunmasi yönündendir. Bu sarti Râfi' ibn Hadîc Muzâraa Kitâbi'nda, "Muzâraada mekruh olan sartlar bâbV'nda daha genisçe beyân etmistir.

naginin altini üstüne getirmek için, onu bosatmayi istemesin buyurdu

[20] Hadîsteki "Bir kadin diger kadinin çanagim devirmek için onun kocasinin onu bosamasini istemesin" sözü, baslikta ifâde edilen caiz olmayan sartlarin en mühim bir örnegini vermistir. Bu hadîsteki kardes ta'bîri neseb, süt, dîn ve vatan kardesini sâmil oldugu gibi, insan olmak bakimindan beser kardesi ma'nâsina da gelir. Âlimlerin bâzisi bunun hükmünün bu suretle kâfir ve kâfire'yî de sâmil bulunduguna kaail olmuslardir.

Bir kadinin diger bir kadinin kocasini elde etmek için, onun aile nI'metini almaya kalkismasi, ni'met çanagim devirmekle ifâde edilmistir ki, bu gerçekten çok agir beserî bir haksizlik ve ahlâksizliktir.

[21] Hadîsin basliga uygunlugu "Yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oglumu bu cezadan kurtardim" sözündedir. Çünkü onun ogluna yüz deynek ile bir sene gurbete gönderme cezasi; kadina da taslama cezasi vardi. Onlar, dînî ceza hakkinda yüz koyun ve bir cariyeyi fidye yaptilar. Bu sûrelle onlar kendilerinden dînî cezanin düsmesi için bir sart imza etmis oldular. Hâlbuki dînî cezalarda bu, halâl olmaz. Buhârî bu hadîsi kisa ve uzun olarak Sulh, Ahkâm, Muhârib-ler, Vekâle, î'tisâm, Vâhid Haberi Kitâblari'nda getirmistir. Bu hadîsi hadîsci-ler cemâatinin bakiyyesi de rivayet etmislerdir (Aynî, Kastallânî).

[22] Hadîsin basliga uygunlugu, Berîre'nin Âise'ye karsi, Âise kendisini satin aldigi takdîrde hürriyetini vermesini sart kilmis olmasindadir. Hadîs birçok yerlerde geçti. Bu, onlardan onüçüncüsüdür.

[23] Yânî bosamayi bir seye ta'lîk etme hususundaki sartlarin hükmünü beyân babi.

[24] Bunlarin sözünü Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmistir.

Bosama sözünü sarttan evvel söylese, yânî sen bossun eger bu eve girersen, dese; yâhud bosama sözünü sarttan geri biraksa, yânî eger sen bu eve girersen bossun dese, bu iki türlü söyleyis arasindaki hükümde hiçbir fark olmaz.

[25] Hadîsin basliga uygun yeri "Kadinin nikâh sirasinda beser kardesi olan diget bir kadini bosamayi sart kilmasindan nehyetti" sözüdür. Çünkü bunun mefhûmu, kadin bunu sart kildigi zaman adam o kadini bosamis olur, talâk vâki' olur. Eger bunda talâk vâki' olmasaydi, bunu nehyetmenin hiçbir ma'nâsi olmazdi (Ibn Battal).

Buhârî hadîsin sonunda getirdigi mutâbaalarla bu rivâyetlerdeki bâzi lâfiz farklarini ortaya koymus oluyor.

Peygamber bu hadîsinde, yalniz müslümânlarin degil, bütün insanligin devamli olan birçok içtimaî hastaliklarina dokunup, bunlarin tedâvî yollarini beyân etmistir.

[26] Bu, Ibn Abbâs'm Ubeyy ibn Ka'b'dan rivayet ettigi Mûsâ ile Hizir kissasi hadîsinin kisaltilmis bir rivayetidir. Burada bu hadîsten kasdedilen, "Birincisi unutma, ortasindaki sart ve üçüncüsü kasden olmustu" sözleridir. Sart ile Musa'nin: ' 'Eger bundan sonra sana birsey sorarsam benimle arkadaslik etme. (O takdirde) tarafimdan muhakkak özre utasmissmdir" (el-Kehf: 76) sözüne isaret etmistir. Mûsâ bu sözlü sarti taahhüd etti. Onlar bu .sarti bir yaziya geçirmediler, ve buna sâhid de dikmediler.

Bunda sartin delâlet ettigi seyin geregi ile amel etmeye delâlet vardir. Çünkü Mûsâ bu sarta sâdik kalmayip sözünden döndügü zaman, Hizir, Musa'ya: "îste bu benimle senin ayrilisimizdir" (el-Kehf: 78) dedi de, Mûsâ Peygamber bunu redd ve inkâr etmedi (tbn Hacer).

Buhârî bu hadîsi pekçok yerde uzun ve kisa olarak getirmistir. Bu Mûsâ -Hizir kissasi, el-Kehf: 60-82. âyetlerinde geçmektedir.

[27] Basliga uygunlugu, Berîre'nin sahihlerinin velâyi kendilerine sart kilmalari, Peygamber'in de Âise'ye "Velâ ancak hürriyet verenindir" sözüyle beraber, velâyi onlara

sart kilmasini emretmesi yönündendir. Hadîs, pekçok yerde geçti. Burasi Berîre haberinin zikredildigi ondördüncü yerdir (Aynî).

[28]

Hadîsin basliga uygunlugu "Biz sizi burada, Allah'in sizleri burada biraktigi müddetçe birakiriz" sözündedir. Biz bunun ma'nâsinin, Allah'in takdîr ettigi müddetçe sizleri burada birakiriz; istedigimiz zaman gelince sizleri çikaririz demek oldugunu söylemistik (Aynî).

Umer, ogluna yapilan zulmün kisasim istemedi. Çünkü bu saldiri Abdullah'a geceleyin uyurken yapilmis ve Abdullah, kimin yaptigim taniyamamisti (Kastallânî).

Buhârî bu hadîsi EkIcilik Kitâbi'nda biraz farkli lâfizla getirmisti. Burada bilhassa su iki husus vardir: Abdullah ibn Umer'e Yahûdîler'in sû'ikasdi ve Pey-gamber'in bir mu'cizesi. Yahûdîler'in sû'ikasdini Buhârî, Hammâd ibn Sele-me'den'ta'lîkan söyle rivayet etmistir: Umer'in halifeligi zamaninda Hayber Yahudileri müslümânlara hiyanet ettiler ve bir ara, Hayber'de bulunan Abdullah ibn Umer'i, yatmakta bulundugu evin üst katindan asagi birakmislardi da elleri ayaklari kirilip, egri bügrü olmustu (Buhârî).

Peygamber'in mu'cizesi, Hayber'In fethi üzerine Yahûdîler'i çikarmayip, yarici olarak orada kalmalari için anlasma yaptigi zaman "Günün birinde oradan çikarilacaklarini" haber vermis olmasi've bunun Umer devrinde gerçeklesmis olmasidir. Bu mu'cize, Umer'in Yahûdî Hukayk oglu'na karsi söyledigi sözde apaçik belirtilmistir.

[29]

Ibn Hisâm, es-Stre'sinde Hudeybiye vak'asini rivayette su basligi koymustur:

Altinci hicret yilinin sonunda Hudeybiye gazasi ve Ridvan Bey'ati'nin zikri, Rasûlullah ile Süheyl ibn Amr arasinda baris anlasmasi."

Siyer âlimlerinin hiç ihtilâf etmeksizin beyânlarina göre Peygamber Hudeybiye seferine Medine'den, altinci hicret yilinin Zu'1-Ka'de ayinin ikisine tesadüf eden bir pazartesi günü çikmisti. Zuhrî, Nâfi', Katâde, Mûsâ ibn Ukbe, Mu-hammed ibn Ishâk gibi rivayet ehli hareket gününü hep bu suretle tesbît etmislerdir (Aynî).

[30]

Ebû Zerr rivayetinde böyle "Ogul" lâfziyledir. Bâzi rivayetlerde bu da yine "Baba" lâfziyledir. Buna göre: "Ben de sizin babaniz mesabesinde degil miyim?" demis, onlar da bunu tasdîk etmislerdir.

[31]

Lât, Kureys'in ve Sakîf kabilesinin ibâdet ettikleri putlardan biridir. Arablar arasinda "Li-yamsas bazra ummihî- Anasinin fercinin dilcigini emsin!" diye sövmek âdettir. Ebû Bekr de Urve'nin sahâbîlere kaçma isnâd etmesine çok öfkelendigi sirada, bu Arab âdetinden istifâde ve Urve'nin anasi kadar ta'zîm et-tIgI Lât putunu, anasi yerine ariyet ederek: "Haydi sen Lât putunun fercinin dilcigini em!" diye kaba bir surette sövmüs, onun sözünü reddetmistir.

" jkpi = el-Bazru": Bâ'nin fethi ve noktali zâ'nin sükûnuyle avret fercinin iki dudaklarinin arasinda olan fazla ete denir ki, Dilak ve Dilcik ta'bir olunur; cem'i "jJS=el-Buzûr" gelir.. (Kaamûs Ter.).

[32]

Zuhrî'den gelen rivayete göre Ebû Bekr'in Urve üzerindeki iyiligi, bir diyet mes'-elesinden dolayi Urve borçlandiginda, Ebû Bekr ona mühim bir yardimda bu-lunmustu. Vâkidî'nin rivayetinde bu yardim, on deve vermek suretiyle vuku' bulmustu (Fethu'i-Bârî).

[33]

Rivayete göre Mugîre Ibn Su'be, Sakîf ten ve Mâlik ogullari'ndan bâzi kimselerle Misir Meliki Mukavkis'i ziyaret etmek üzere Mekke'den çikmis, Mukav-kis, Mugîre'nin arkadaslarina ihsan etmis, Mugîre'yi mahrum birakmis. Bundan içlenen Mugîre yolda, sarâb içildigi, arkadaslari sarhosplup uyudugu sirada bunlari tamamen öldürmüs ve mallarini alip Medine'ye gelerek müslümân olmustu.

Mugîre'nin Sakîflilar'a yaptigi bu gadr üzerine Sakîfhlar, Mugîre'nin ailesine karsi harbe giristikleri sirada Urve müdâhele etmis, Mugîre'nin Öldürdügü onüç kisinin diyetini ödemeyi üzerine almisti; bu borcu ödemekle mesguldü. Bunun için Urve, kardesinin ogluna "Gaddar" diyordu.

[34]

Çünkü müsriklerin mallari yalniz harbde ve kahr Üzerine ganimet alinirsa halâl olurdu. Emân zamaninda müsrik malini almak halâl degildi

[35]

Hakîkaten Peygamber, Islâm'in baslangicinda Arablar'm Câhiliyet devrinde yazdiklari gibi, yazilarin basliginda "Bismikellâhumme" kullanirdi. Sonra en-Neml âyeti denilen "înneha min Süleymâne ve innehu bismillâhirrahmânirrahîm = O gerçek Süleyman'dir ve o, hakîkaten Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyledir" (en-NemI:30) âyeti indikte Bismillâhirrahmânirrahîm yazilmaya baslandi. Iste bu sebeble Süheyl: Vaktiyle Senin de baslik olarak kullandigin Bismikellâhumme yazilsin, demistir

[36]

Bu iki parantez arasindaki kisim, Buhârî'nin Sulh Kitâbi'nin 9. bâbmdaki 13 rakamli hadîste böylece sabit olmustur. Onun için burada onu bu sekilde göstermekte bir be's görmedik.

[37]

Islâm târihinin mühim bir dönüm noktasi olan Hudeybiye baris yazisini Kureys adina imzalayan Süheyl ibn Amr.Kureysli ve Âmirî'dir. Kureys'in en belîg ve hakîm hatîblerinden sayilir. Mekke fethi sirasinda müslümân olmus ve Peygamber kendisine Huneyn ganimetlerinden büyük bir pay vermistir. Bu zât kâfir iken Mekke'de Peygamber aleyhine hutbe yapardi. Bedir'de esîr düstügü zaman, Umer bu firsattan istifâde, Peygamber'e: Müsâade et de aleyhimize söyledigi sözlerin cezasi olarak Süheyl'in iki ön dislerini sökeyim de aleyhimize bir daha hutbe yapmasin, demisti. Peygamber buna izin vermeyip, onun ileride Islâm lehine hutbe yapacagim bildirmisti. Bu, gerçeklesmistir. Süheyl, Umer zamaninda Sâm fethi sirasinda bütün ailesiyle beraber sehîd olmustur.

[38]

Kastallânî, Irsâdu's-Sârt.., IV, 433; hadîse âid serhin içinde.

[39]

Baris andlasmasi yazildiktan sonra içindekilere mtrslümânlardan Ebû Bekr, Umer ibn Hattâb, Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf; müsriklerden de Mikrez ibn Hafs sâhid yapilmistir (Ibn Hisâm, es-Stre).

[40]

Sahâbîler'in Peygamber'in emrine icabet etmekte agir davranmalari, sartlarini agir bulduklari bu barisin bir vahiy ile ibtâl edilmesi ve böylece kendileri için umre ibâdetinin yapilmasi müyesser olmasi ümidine dayaniyor idi. Ve sübhesiz Peygamber'e karsi muhalif bir hareket mâhiyetinde degildi. Peygamber'in emri mutlak Idi; binâenaleyh hemen acele yerine getirilmesi gerekmedigi sahâbîlerce bilinmisti.

[41]

Ümmü Seleme'nin müstesna zekâ ve fazileti bu hâdiseden pek açik olarak anlasilir. Bunu Îmâmu'l-Harameyn Nihâye'de: "Ümmü Seleme'nin Hudeybiye'de gösterdigi dirayet ve fetâneti Islâm târihinde hiçbir kadin göstermemistir, denildigini" kaydederek pek güzel belirtmistir (tbn Hacer, Kastallânî).

[42]

" iJe*& = el-Iys", Sam'a giden Mekkeliler'in yolu üzerinde bir mevki'dir.

[43]

Peygamber'In bu mektubu Ebû Basîr'e ulasti, fakat bu atesli mucâhId ölmek üzere Idi. Okudu ve mektûb elinde oldugu hâlde ruhunu teslim etti. Ebû Cen-del, bu kahraman baskanini öldügü yere gömdü ve kabrinin yanina bir mescid insâ etmek suretiyle son vazifesini de yerine getirdi.

Zuhrî, sonra Ebû Cendel'In beraberindekilerle birlikte Medine'ye geldigini ve mücâhId olarak Sam'a gidinceye kadar Medine'den ayrilmadigini ve Umer zamaninda, Sam'in fethi sirasinda sehîd olarak vefat ettigini rivayet etmistir. (Mûsâ ibn Ukbe'nin Zuhrî'den rivâyeti-Ibn Hacer).

[44]

Bu âyetler, Hudeybiye hadîsinde Ebû Basîr vak'asinin arkasindan zikrolundu-guna göre, zahiren Ebû Basîr hakkinda indigi zannolunabilir; fakat bunda düsünmeye meydan vardir. Meshur olan, bunlarin, Kureys'ten müslümânlan ansizin yakalamak isteyen, fakat müslümânlarca yakalanip Peygamber'e getirilen seksen silâhli kisi hakkinda indigidir. Peygamber bu baskinci müsrikleri affetti. Mekkeliler bunun üzerine barisa yöneldiler.

Bu hadîsi Müslim ve digerleri rivayet etmistir (Kastallânî).

[45]

Bu, Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nüshasinda vardir. Burada Buhârî, Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'I-Kur'ân 'indan bu âyetlerdeki bâzi garîb lâfizlarin tefsirini

vermektedir.

[46] Bu kadinin adi hem kâfin dammesi, hem de fethasi ile zabtolunmustur. Yâni bu kadinin ismi Kureybe ve Karîbe seklinde okunmustur.

[47] Bu, ez-Zuhrî'nin sözüdür. Bununla suna isaret etmek Istemistir: Âyette iki canibe nisbetle zikrolunan muâkaba, ancak bir tek cânibden vâki' olmustur. Çünkü mü'min kadinlardan hiçbirinin-müsriklere kaçtigi biIInmemistir. Ama bunun aksi olmustur, yânî müsrik kadinlar müslümânlara kaçmislardir (îbn Hacer).

[48] Bu uzun hadîsin basliga uygunlugu, bunda harb ehli olan müsriklerle baris anlasmasi ve sartlarinin yazilmasi bulunmasi yönündendir. Bu, söyledir:

Peygamber bu Hudeybiye seferinde harb ehli olan Mekkeliler'le baris anlasmasi yapmis ve kendisi ile onlar arasinda bir takim sartlan da yazmistir (Aynî).

Hudeybiye baris andlasmasmin ve sartlarinin yazilma tarzinin zamâmmiz-daki devletler hukuku kaaidelerine göre degerlendirilmesini Mahmûd Es'ad Efen-di'nin Târîh-i Dîn-i Islâm adli eserinin "Medeniyet" cildinden özetleyerek ve sâdelestirerek nakledelim:

"Hudeybiye baris anlasmasinin devletler hukuku bakimindan ehemmiyeti: Müslümanlar ile Kureys arasinda akdedilen bu baris anlasmasi, hicretin altinci senesinin tesadüf ettigi 628 milâdî senesinde imza edilmis oldugundan, kidemi (yânî eskiligi) yönünden ehemmiyeti hâiz oldugu gibi, mezhebî ve siyâsî muahede olmak hasebiyle de devletler hukuku yönünden incelenmeye lâyiktir, Bilhassa su dört yönü nazar-i dikkate isabet eder:

Birincisi, yazilma tarzinda tesrifat kaaidelerine ve merasime riâyet edilmesi ve selîsligi ile beraber, vecîz bir yolda yazilmis olmasidir. Söyle ki buna Allah'in ismiyle baslanmistir. Zamanimizda akdedilen muahedelerde de bu kaaide yürürlüktedir. Bundan sonra: "Bu, üzerinde Muhammed ibn Abdillah ile Süheyl ibn Amr'in anlastiklari hükümler kitabidir" firkasiyle maksada girilmis, bundan sonra da iki tarafa âid karsilikli taahhüdler ayni lâfizlar tekrar edilerek ileride kötü tefsîre ugratilmak ihtimâli ortadan kaldirilmistir. Bu usûl bu zamanda da böyledir.

Ikincisi; on senelik muvakkat bir mütârekeyi ihtiva etmesi ve bu yoldaki son muahedelerde görülen kaaidelere ve sartlara uygun bulunmasi.

Üçüncüsü; iki taraftan Iltica edenlerin geri verilmesi hükmü ile, bu imtiyazin yalniz Kureys ferdlerine tahsîs edilmesidir. Hakîkaten mültecinin geri verilmesi Arab ahlâk ve âdetinde makbul birsey degilse de, burada maksad yalniz islâm'a girme oldugundan, Peygamber'in bunu kabule tenezzül buyurmasi, yüceligi günes gibi asikâr olan Islâm Dîni'nin bu gibi mâni'lere karsi her türlü te'-sîrden ârî oldugunu gösterme hikmetine dayali idi. Anlasmanin iste bu hükümleri zamânimizdaki "Suçlulari geri verme" kaaidesine uygun olmadigi açiktir. Ancak simdiki usûl nice tecrübeler ve incelemeler netîcesinde meydana gelen bir keyfiyettir.

Dördüncüsü: Diger kabilelere "Muhayyerlik hakki" verilmesidir ki, isterlerse Peygamber'in emâmna, isterlerse Kureys'in ahdine girmekte muhayyer birakilmislardir. Eski zamanlarda tamamen mechûl olan bu "Muhayyerlik hakki" mes'elesi, bu asirda Avrupa devletler hukukuna girmis ve pek büyük bir ehemmiyet kazanmistir" (Kâmil Mîrâs, Tecrid Ter., VIII, 205-206).

[49] Buhârî bu hadîsi Zekât ve Ödünç Verme'de, Kefalet bölümlerinde getirmisti. Hadîsin basliga delîlligI açiktir.

[50] ibn Umer ve Atâ'nin bu sözleri ödünç Verme KItâbi'nda senedli olarak geçmistir

[51] Câbir'in bu sözünü Sufyân es-Sevrî, Farâiz KItâbi'nda senediyle rivayet etmistir.

[52] imâm Buhârî bu sözün hem Umer, hem de oglu Abdullah tarafindan olmak üzere söylendigini, bu tesbîti ile bildirmistir. Bu sözlerin basliga uygunlugu bunlarin halâl olmayan sartlan açiklikla belirtmis olmalaridir.

Bundan sonra Buhârî Umer'in umûmî bir kaaide hâlindeki bu sözünü te'-yîd etmek için, Âise'nin meshur Berîre hadîsinin bir rivayetini getirmistir.

[53] Bu, Âise hadîsi simdiye kadar birçok kerreler geçti. Hadîsin basliga uygunlugu gayet açiktir

[54] Buçuktan azin istisnasi oldugu için, bunun sahîhliginde ihtilâf yoktur. Üzerimde yüzden bir eksik borç vardir dediginde doksan dokuz; yüzden iki eksik borç vardir dediginde doksan sekizlik bir borç Ikrari yapmis olur. Böyle istisnâh sayi söylemenin Kur'ân'dan delili cl-Ankebût: 14. âyetidir: "O, aralarinda elli yil müstesna bin yil kaldi".

[55] Ibn Avn ile Eyyûb es-Sahtiyânî'nin buradaki nakillerini Saîd ibn Mansûr se-nedli olarak rivayet etmistir.

[56] Imâm Buhârî bâb basligini açiklamak için selef imamlarindan bu iki zâtin uygulamali örnegini burada getirmistir. Bunlarin özeti söyledir:

a. Bir kimse mekkâreciye: "Su hayvani benim Için evinde sakla! Ben binip seninle fulân gün yolculuk edecegim. Sayet o gün gelip seninle yolculuk etmezsem, sana yüz Hra borcumdur" dese de o ta'yîn edilen gün gelip mekkâreci ile yola çikmasa, bu sartin mu'teber oldugunu Ibn Avn, îbn Sîrîn'den rivayet etmistir. Kaadi Surayh da: Her kim, kimsenin icbâriyle degil de kendi hür iradesiyle nefsine herhangi birseyi sart kilarsa, o sarti îfâ etmesi lâzim gelir, demistir.

b. Eyyûb es-Sahtiyânî de yine Muhammed ibn Sîrîn'den: Bir kimse diger bir kimseye bir mikdâr bugday satsa da müsteri saticiya: "Ben çarsamba günü gelmezsem, benimle senin arandaki satis yoktur, kaldirilmistir" dese, bu mes'-ele hakkinda da Kaadi Surayh, bir muhakemesinde, müsteriye: "Artik sen va'-dinden döndün" deyip, satisi kaldirmakla hüküm vermistir.

[57] Hadîsin basliga uygunlugu, doksan dokuz sayisini hem dogrudan vermek, hem de "yüzden bir eksik" ta'bîriyle vermektir. Sayiyi böyle istisna ile vermenin sa-hîhligine, Kur'ân'da da delîl vardir: "And olsun ki, biz Nûh 'w kavmine peygamber göndermisizdir de o aralarinda elli yil müstesna olmak üzere bin sene kalmistir" (el-Ankebût:14)

[58] Hadîsin basliga uygunlugu Umer'in: "Artik bu mal satilmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz..." sözündedir. Bunlar vakfin aslî sartlan oluyor. Buhârî bu hadîsi VasIyyetler Kitâbi'nda da getirdi Müslim de Vasiyyet Kitâbi'nda getirdi